

פֶּשֶׁר הַפֶּשֶׁרָה

הגאון הרב זלמן נחמיה גולדברג
שליט"א

כתיבה ועריכה ומקורות
רפאל שטרן

לעילוי נשמות

אמו"ר הרב משה (ב"ר אשר ישעי'ה

וחוה לאה) שטרן ז"ל

נלב"ע י"א טבת תשע"א

ב

אמו"ר נחמה (בת ר' בן ציון ורחל

יהודה) שטרן

נלב"ע כ' סיון תשע"א

כל הזכויות שמורות

אדר א' תשע"ו

- פשר הפשרה

מכתב הגרז"נ גולדברג שליט"א

הנני בזה לדבר בשבחן של תלמיד חכם מופלג בתורה וגם משקיע כוחו
בבירור הלכות, וכבר אתמחו בחיבור והוצאת ספרים הרי הוא הרה"ג ר'
רפאל שטרן שליט"א.

וכעת הראנו חיבור על דיני פשרה והכל בנוי על מקורות וגם מה שהביא

ג

לכן אין ספק שחשוב מאד להדפיס ולהפיץ ברכים לתועלת הלומדים והדיינים. וזהו צד דפוס וזהו צד חתימה

זלמן נחמיה גולדברג

- פשר הפשרה

פתיחה

בס"ד

חידושי תורתו ופסקיו של הרב הגאון הגדול רבי זלמן נחמיה גולדברג שליט"א נשמעים בבתי מדרשות בארץ ובעולם, הן בשיעורים בעל פה והן בכתובים כבר במשך עשרות שנים. והרב ז"ן את העולם בתורתו בכל מרחבי התורה, בעמקות ובנעימות והמפורסמות אינן צריכות ראייה.

בחיבור שלפנינו כונסו למקום אחד יסודות וכללים בדיני פשרה כפי שנשמעו מהרב שליט"א. חלקם הגדול נאמרו על ידי הרב בבית ההוראה 'אריאל' בשכונת בית וגן בירושלים וחלקם בהזדמנויות שונות. הדברים כונסו יחדיו בחיבור שלפנינו. הדברים נאמרו בעל פה ונכתבו על ידי הרב עיין בכל האמור כמה פעמים והוסיף הוספות בכתב ידו.

כדי להקל על הקורא חולקו הענינים השונים לאותיות ובתחילת כל אות מובא יסוד הדין ואחריו פירוט הענין, לאחר מכן נוספו מקרים מעשיים שבאו לדיון בפני הרב. ולאורך החיבור נוספו דברי הרב כפי שכתבם בכת"י.

▪ פשר הפשרה

הדברים חולקו לשלשה סוגי כתב:

- יסוד הדין – באותיות אלו.
- פירוט בדין – באותיות אלו.
- הוספות של הרב בכתב ידו – באותיות אלו.

בהערות (שתחת הקו) הובאו מקורות והרחבות לדברי הרב שליט"א שנכתבו על ידי (ואף הם היו למראה עיני הרב שליט"א).

בסיום החיבור נספח מאמר אודות דברי הסמ"ג: "צריכין הדיינין להתרחק בכל היכולת שלא יקבלו עליהם לדון דין תורה" – לאור שיטת הגר"נ גולדברג שליט"א (אות כד לקמן) שמי שאינו מוכן לפשרה אינו נחשב סרבן לדין.

ואנו תפילה שהרב הז"ן את העולם בתורתו ימשיך ויזכנו בדברי תורתו לאורך ימים ושנים ולא יצא מכשול מתחת ידינו.

רפאל שטרן

▪ פשר הפשרה

תוכן עניינים כללי (תוכן מפורט ליסודות הפשרה בסוף)

מכתב הגרז"נ גולדברג שליט"א	ג
פתיחה	ד
יסוד דין פשרה	ח
בפשרה ניתן לחייב יותר מחיוב שעל פי עיקר הדין	ט
מתי אסור לעשות פשרה	כג
פסול עדות אחר הפשרה	כו
מהותה של הפשרה	כז
אופן ביצוע הפשרה על ידי הדיינים	לא
פשרה לעומת דין	מד
בעלי הדין	נה
סוגי הפשרה	נו
ביטול פשרה	סז
פשרה בריבית ובערכאות	סט
פשרה לעומת מחילה	עא
מתי לא קיים חיוב שבועת היסת	עב
זכיה בדין והצדק	עד

■ פשר הפשרה

צריכין הדיינים להתרחק בכל היכולת שלא יקבלו עליהם לדון דין תורה

הקדמה.....עה

דינו של הסמ"ג.....עה

"איני יודע דין תורה" – דברי ר' יוסי בר חלפתא.....עז

רשב"י – בריך רחמנא דלינא אנא חכים מידון.....פו

כשלא יודעים דין תורה - קבלה לטעות או פשרה.....פח

יסוד דין פשרה

ח

א. עשיית דין היא מצוה של תורה¹ ופשרה אף היא מצוה.² ועל פי

¹ עיין ספר המצוות לרמב"ם מ"ע קע"ז.

² גמ' סנהדרין דף ו': "רבי יהושע בן קרחה אומר, מצוה לבצוע שנאמר אמת ומשפט שלום שפטו בשעריכם... איזהו משפט שיש בו שלום הוי אומר זה ביצוע". והדיין ישאל את הצדדים האם הם רוצים דין או פשרה (שם, ז.). וכתב הטור בחו"מ סימן י"ב: "וכל דיין שעושה פשרה תמיד – הרי זה משובח ועליו נאמר אמת ומשפט שלום שפטו בשעריכם, איזה משפט שיש בו שלום – זו פשרה". ויש לעיין האם מצות הפשרה מוטלת על בעלי הדין או על הדיין. מלשנונו של רבי יהושע בן קרחה מוכח שמצוה זו מוטלת על הדיין. וכן נראה מדברי הגמ' בדף ז.: "מצוה למימרא להו אי דינא בעיתו, אי פשרה בעיתו" מוכח שהדבר מוטל על הדיין. אולם על פי דברי הרמב"ן (לקמן בהערה הבאה), מצות הפשרה מוטלת על כל אדם מישראל מכח הציווי של "ועשית הישר הטוב". וממילא היא מוטלת על בעלי הדין עצמם ולא על הדיין. ולכן נראה שמצות הפשרה ביסודה מוטלת על בעלי הדין ומצות הדין מוטלת על הדיין. והחידוש הוא שכאשר באים בעלי הדין לפני הדיין (ולא התפשרו בעצמם קודם לכן), לא יאמר הדיין שעליו יש מצוה לדון ויקדים את הדין לפשרה ויזכה במצוה של תורה שבאה לפניו. אלא אף עליו מוטלת מצוה להביא את הצדדים לידי פשרה כיון שגדול השלום (ועיין הערה 58 ועיין הלכה פסוקה על שו"ע חו"מ סימן י"ב סעיף ב' ס"ק י"ט [דף רמט מדפי הספר] שכתבו בשם רס"ג שהמצוה לעשות לפני משורת הדין מעיקרה מוטלת על בעלי הדין ולא על בית הדין ושם ובהערה 135 דנו האם גם כך בפשרה, ע"ש).

■ פשר הפשרה

הרמב"ן הפשרה היא חלק מהמצוה הכללית של "ועשית הישר והטוב"³.

בפשרה ניתן לחייב יותר מחיוב שעל פי עיקר הדין

ט

ונראה, שלמרות שריב"ק ביאר שהדיין שעושה פשרה מקיים מצות "אמת ומשפט שלום שפטו בשעריכם", הוא לא בא לשלול מהדיין את הזכות של "ועשית הישר והטוב" (עיין בדברי הרמב"ן בהערה הבאה). שמסתבר שכל מי שמביא לידי שלום בעולם זוכה בה, אולם כיון ש"ועשית הישר הטוב" היא מצוה כללית (ובענין הפשרה מעיקרא היא מוטלת על בעלי הדין עצמם), נקט ריב"ק את המצוה המיוחדת לדיין של "משפט שלום".

³ רמב"ן, דברים פרק ו' פסוק י"ח: "ועשית הישר והטוב בעיני ה'... ולרבותינו בזה מדרש יפה, אמרו זו פשרה ולפנים משורת הדין. והכוונה בזה, כי מתחלה אמר שתשמור חקותיו ועדותיו אשר צוך ועתה יאמר גם באשר לא צוך תן דעתך לעשות הטוב והישר בעיניו כי הוא אוהב הטוב והישר. וזה ענין גדול, לפי שאי אפשר להזכיר בתורה כל הנהגות האדם עם שכניו ורעיו וכל משאו ומתנו ותקוני הישוב והמדינות כלם, אבל אחרי שהזכיר מהם הרבה כגון לא תלך רכיל (ויקרא יט טז), לא תקום ולא תטור (שם פסוק יח)... חזר לומר בדרך כלל שיעשה הטוב והישר בכל דבר, עד שיכנס בזה הפשרה ולפנים משורת הדין, וכגון מה שהזכירו בדינא דבר מצרא (ב"מ קח א)". ועיין גם בדבריו בתחילת פרשת קדושים – ויקרא י"ט ד' ועיין בהערה הקודמת.

■ פשר הפשרה

ב. למרות שהמזיק בגרמא פטור בדיני אדם⁴, בפשרה יש יכולת ביד
הדיינים לחייבו לשלם⁵.

⁴ כאשר שני הצדדים באו (בהסכמה) לדין ואינם רוצים פשרה אין יכולת ביד הדיין לחייב חיוב שיסודו בדיני שמים. אמנם כתב בשו"ת מהר"ם מינץ סימן ק"א: "האי דינא דחייב בדיני שמים. וכן דינא, דצריך להודיעו בנחת לאותו גברא דרך תוכחה ומוסר ועיצה טובה בינו ולבינו, איך שרוצה לפסוק וזה היה לו ביוש גדול ברבים, אולי יקבל ליכנס בפשרה לפי ראות הענין ואם יקבל מוטב. ואם לא אז יאמר הרב הפסק לשני בעלי דינים, איך שרוצים לפסוק להכריז עליו בב"ה ע"י ש"צ בלשון זה שמעוני רבותי האי גברא פלוני חייב בדיני שמים מחמת שגרם היזק והפסיד ממנו" לפלוני, לכן צריך פלוני שיסיר מעליו האי חיובה ועונש מדיני שמים וירצה פלוני מחמת שגרם לו ההיזק ע"פ הרב פלוני שהיה דיין ע"ז, אך אין הרב יכול לכופו בע"כ שישלם לו היזקו עכ"ל הכרזה. ויסדר זה בלשון אשכנז, כדי שיבינו כל העם ולא יוסיפו לעשות כדבר הזה". כלומר למרות שאין כח ביד הדיינים לחייבו לשלם, יש להכריז על חיובו בדיני שמים בבית הכנסת. ועוד כתב שם שאילו יד בית דין היתה תקיפה היו בית דין כופין עליו לקיים את ה'עשה' שעליו לשוב בתשובה. ועיין הערות 16, 73.

⁵ כלומר, בניגוד למה שמקובל בקרב אנשים רבים, שבפשרה תמיד יפסיד התובע (שלא יקבל את כל מה שמגיע לו), במקרה שלפנינו לתובע יכול להיות רווח בפשרה, כיון שאילו היה מדובר ב'דין', הדיין לא היה יכול לחייב תשלום שחיוביו מדיני שמים.

והמאירי בב"ק דף נו. כתב: "כתבו גדולי הדורות שכל שנאמר עליו חייב בדיני שמים פסול הוא לעדות עד ששיב והדברים נראין שמאחר שהוא חייב להשיב תורת גזלה חלה עליו עד ששיב". אמנם המאירי לא ביאר האם מדובר בפסול של תורה או מדבריהם ולכאורה כיון ש'תורת גזלה חלה עליו' הרי הוא פסול מן

■ פשר הפשרה

בביאור הדברים כתב הגרז"נ שליט"א:

כן נראה פשוט כיון שחייב בדיני שמים⁶ ובזה שבייד
מפשרים ונותנים לניזק חלק מהנזק, נפטר המזיק
י א מדיני שמים שכך מונח בפשרה שהתובע מוחל מה
שחייב לו הנתבע⁷ יותר מממה שחייבו ביי"ד בתור פשרה
וא"כ יש במחילתו שמוחל מה שחייב לו בדיני שמים.

ונראה, שכדאי לומר לבעלי הדינים שהפשרה היא
שמוחל לשני.

התורה, רצ"ע (ועיין שו"ע חו"מ סימן ל"ד סעיף כ"ג שהפסול מן התורה נפסל אף
ללא הכרזה בבית הכנסת). והוסיף על האמור הגרז"נ גולדברג שליט"א:

וממוח"י זצ"ל הביא ראייה מתוס' ב"ק נו. ד"ה "כסויי" - נראה
שחולק על המאירי.

⁶ עיין ב"ק דף ס. ובדף נה: בדברי ר' יהושע וברש"י שם. ועיין שו"ת מהר"י ברונא
סימן רמ"א שכתב: "...אלמא שמותר להכריח אדם לפשרה אע"ג שמן הדין היה
חייב לו הכל, ה"ה איפכא כגון לעיל גבי פושע, נהי דפטור בדיני אדם, כיון דחייב
בדיני שמים אם יכול לגלגל עמו בדברים עד שיפשר עמו לפוטרו בדיני שמים...".
ועיין הערה 34.

⁷ עיין תוס' סנהדרין דף ו: ד"ה "צריכה" (וב"מ דף קיב. תוס' ד"ה "חוזר" בשם
בה"ג).

■ פשר הפשרה

שהנה נראה, שהמזיק בגרמא חייב לבקש מחילה, שאף שהמשנה בפ' החובל לא אמרה שצריך לבקש מחילה אלא בחובל⁸ ומשמע שבכל מזיק אינו צריך וכן מפורש ברמב"ם שמזיק אינו צריך לבקש מחילה⁹. ונראה שטעם הדבר, שמזיק כיון ששילם לניזק שוויו של הנזק נמצא שתיקן מה שקלקל ואינו צריך מחילה, משא"כ בחובל, שאין התשלומים תיקון גמור לחבלה שבדאי כשמשלם דמי עינו אין התשלום מתקן את הנזק ולכן צריך מחילה. אבל מזיק בגרמא שאינו משלם ואינו מתקן הנזק צריך לבקש מחילה.

יב

ועוד יותר, שאף שכתבה המשנה שאסור לנחבל להיות אכזרי וחייב למחול, כל זה בחובל שאין לחובל אפשרות לתקן יותר ממה ששילם אבל מזיק בגרמא שבידו לתקן הנזק, נראה שאינו חייב למחול בחינם.

⁸ משנה ב"ק סוף פרק ח': "אף על פי שהוא נותן לו, אינו נמחל לו עד שיבקש ממנו, שנאמר ועתה השב אשת וגומר. ומנין שלא יהא המוחל אכזרי שנאמר ויתפלל אברהם אל האלקים וירפא אלקים את אבימלך וגומר".

⁹ רמב"ם פרק ה' מחובל הל' ט' ולח"מ שם. וע"ע הסכמת הגר"נ גולדברג שליט"א לספר ברכת יוסף (פירוש על ביאור הגר"א להלכות חובל) שביאר שגולן ג"כ צריך לבקש מחילה עבור השימוש שהשתמש בחפץ ועבור הזמן שהחפץ היה אצלו.

■ פשר הפשרה

וזה מש"כ הרא"ש בפרק החובל¹⁰ שבי"ד מנדין את המזיק עד שיפייס בממון ובי"ד חושבין בליבם כמה צריך לשלם ולא כל שוויו של הנזק ואין מגלים להם ואם ביקש מחילה ורצה ליתן לניזק כמה שחשבו בי"ד בליבם מתירים לו הנידוי עיי"ש. ולפי"ז נראה פשוט שבפשרה מחייבין את המזיק סכום מסויים תמורת המחילה¹¹.

יג

והנה אף שפטרה תורה מזיק בגרמא מ"מ אסור. וכמו שאמרו בגמרא ב"ב כב: זאת אומרת גרמא בניזקין אסור. ולכן אסור לכתחילה להניח סולם על יד שובך של יונים של חבירו שלא תעלה הנמיה ותהרוג את האפרוחים.

¹⁰ פרק ח' סימן ג' – לגבי מי שחייב לשלם קנסות בזמן הזה, כגון מפיל שן של חבירו.

¹¹ כלומר מדין הנידוי (בדיני קנסות בזמן הזה) עליו דן הרא"ש נסיק לדין הגרמא. והרמ"א בחו"מ סימן שפ"ו סעיף ג' כתב: "...דלא היו אלא גרמא בנזקין, מיהו משמתינן ליה עד דמסלק היזקא וכן בכל גרמא בניזקין...". והסמ"ע בס"ק ט' דייק שהנידוי הוא למנוע היזק מכאן ולהבא ולא על מה שהזיק מקודם. והוסיף הסמ"ע שהרא"ש בב"מ פרק ט' אות כ"ח: "הצריך לשלם הכל". כלומר בכל גרמא מנדין אותו עד שישלם את כל ההפסד שהפסיד הניזק. ועל פי האמור בפנים, במקרה שבאו לפשרה, בית דין יחייבו לשלם מכח הפשרה ללא נידוי.

■ פשר הפשרה

ועיין בסימן ל"ד שדנו האחרונים שאפשר שהוא איסור תורה¹² ולכן מטעם זה המוכר שדהו לגוי מנדין אותו עד שיתחייב לשלם כל מה שהגוי יזיק לשכנים¹³ ואף שמזיק בגרמא פטור, מ"מ לפני שהזיק מנדין אותו שיתחייב לשלם מה שיזיק בגרמא.

מעשה שהיה, עץ שנפל מחצר של בית אחד לחצר בית אחר. והעץ היה מוטל והיה חשש שיוזק את בני החצר והיה צורך לפנותו מהחצר. וכיון שמדובר בנפילת אונס, פטורים בני החצר הראשונה מתשלום בדיני אדם אבל בדיני שמים יש עליהם חובה לשלם (שו"ע חו"מ סימן תי"ב סעיף ד') וכיון שבאו לפשרה, יש מקום לחייבם.

יד

ועוד מעשה שהיה, סוכן נסיעות קיבל תשלום עבור נסיעה לאומן לראש השנה. הסוכן אמר ללקוח שיקבל את הכרטיס בשדה התעופה, שם התברר שהסוכן הציע כרטיסים למספר קונים גדול יותר ממספר הכרטיסים שהיו לו וללקוח זה לא נשאר כרטיס.

¹² עיין פתחי חושן, נזיקין פרק א' הערה ב' שציין לשער משפט סימן ל"ד ס"ק י"ג שכתב שהאיסור להזיק בגרמא אינו אלא מדרבנן. אולם ציין שם לסוברים שהאיסור הוא מן התורה או מגדרי ואהבת לרעך כמוך או משום לפני עור או משום לא תעמוד על דם רעך.

¹³ ב"ק דף קי"ד.

■ פשר הפשרה

הסוכן השיב לו את כספו ואף הסכים לשלם לו את הוצאות הנסיעה לשדה התעופה. הלקוח שמלכתחילה היה בטוח שהוא יטוס לאומן הזמין שם סעודות ושילם עליהם \$130 והוא תובע כסף זה מהסוכן. ונראה שנידון זה דומה למקרה של אדם שהיה מוטל עליו לבנות גדר בינו לבין חבירו והוא לא בנה ובאו גנבים, שהרמ"ה מחייבו לשלם את הנזק ואילו הטור פוטר¹⁴ שנחשב גרמא. ואף כאן היה מוטל על סוכן הנסיעות לספק לו כרטיס נסיעה והוא לא עמד בהתחייבות שלו ובעקבות כך אירע נזק ללקוחו והדבר תלוי במחלוקת היד רמ"ה והטור. אולם אף לשיטת הטור מוטל עליו חיוב לשלם כדי לצאת ידי שמים וכיון שהסכימו לפשרה ניתן לחייב את הסוכן לשלם.

טו

ג. בפשרה יכולים הדיינים לחייב תשלום על מי שעבר על "מי שפרע"¹⁵.

¹⁴ עיין יד רמ"ה ב"ב דף ב: ובטור חו"מ סימן קנ"ז.

¹⁵ שו"ע חו"מ סימן ר"ד סעיף א': "מי שנתן דמים ולא משך המטלטלים, אף על פי שלא נקנו לו המטלטלים כמו שנתבאר, כל החוזר בו בין לוקח בין מוכר, לא עשה מעשה ישראל וחייב לקבל מי שפרע ואפילו לא נתן אלא מקצת הדמים". ובסעיף ד' שם: "כיצד מקבל מי שפרע, אוררין אותו בב"ד ואומרים מי שפרע מאנשי דור המבול ומאנשי דור הפלגה ומאנשי סדום ועמורה וממצרים שטבעו בים הוא יפרע ממי שאינו עומד בדבורו...". אולם על פי עיקר הדין אין אפשרות לחייבו תשלום על חזרתו.

טז טעם הדבר הוא ש"מי שפרע" הינה קללה על מי שלא עומד בדיבורו למרות שניתן הכסף. ובגלל שלא עמד בדיבורו עשה עוול כלפי חבירו וחייב על כך בדיני שמים ועליו לבקש מחילה מחבירו¹⁶. והואיל ומדובר בענין ממוני, יכול (הצד הנפגע) שלא

¹⁶ כתב בשו"ת מהר"ם מינץ סימן ק"א: "הנה גבי מי שפרע ק"ל הלכתה כרבא דמילט לייטינן. ואיתא במרדכי, וז"ל הרב ר' לוי כתב בשם הרב ר' שלמה, שאמר לש"צ לעמוד על המגדל בציבור, ולהכריז מי שפרע מדור המבול ומאנשי סדום כו', הוא יפרע מפלו' זה כו' ע"ש. וכן בדברים בלא מעות ק"ל כו' יוחנן דאמר דברים יש בהן משום מחוסר אמנה, היכא דסמכא דעתה. ולא איתפרש האי דינא, ואמרי' דבר הלומד מעניינו הוא, וגמרינן מדינא דמי שפרע כו', שיעמוד ש"צ על המגדל כו' כדלעיל כו', ה"נ שיעמוד ש"צ על המגדל ויכריז פלו' מחוסר אמנה ולא רוצה לקיים דיבורו כו'. וכן שמעתי אח"מ על ר"ג מהר"ם ס"ל ז"ל, עשה מעשה בכה"ג בווינא... וצויה הרב לש"ץ לעמוד על המגדל ולהכריז, שמעוני רבותי פלוני לא רוצה לקיים דיבורו כך וכך, לכן אין רוח חכמי' נוחה הימנו, ואינו בכלל שארית ישראל לא יעשו עולה ולא ידברו כזב, כי זה האיש כזבן ושויה נפשיה הדרנא...". ועוד הוסיף שם בהמשך התשובה: "ואי לא מסתפינן, אמינא דכל חומרא דאיתיה היכא דאיכא דברים ומעות דחייב מי שפרע, דהיינו מילט לייטינן, איתא נמי מכ"ש אהא דחייב בדיני שמים כדפרישית לעיל, דהאי דמקבל מי שפרע לא גרם שום הפסד לחברו, לא יציאה ולא שום חסרון מעות מכיסו, רק שחוזר בו כדלעיל. ודכוותה אשכחן נמי אף על גב דפטור בדיני אדם, מ"מ חיובה יש לצוות עליו לצאת ידי שמים... אף על גב דפטור בדיני אדם, מ"מ יש עליו חיוב גמור, לענין דאי תפס דלא מפקי' מיניה. וחיוב דמי שפרע אין בה חיוב ממון כלל אפילו

■ פשר הפשרה

למחול לו עד שהחזיר מדבריו ישלם לו. ובשעת עשיית הפשרה בית דין יכולים לחייב תשלום גם עבור חיוב דיני שמים, כמבואר באות ב'¹⁷.

ד. בפשרה יכולים הדיינים לחייב תשלום עבור פעולה 'לא מוסרית' של אחד הצדדים שמחייבת אותו לבקש מחילה מחבירו¹⁸. כיון שמי שעושה עוולה לחבירו צריך לבקש את מחילתו. וחבירו יכול שלא להסכים למחול עד שעושה העוולה ישלם לו.

יז

ומעשה בראובן שרצה למכור דירתו בסך מסויים. שמעון חבירו רצה לקנות ממנו אבל במחיר זול יותר וגם אמר לראובן שאין מי שיהיה מוכן לקנות את הדירה שהוא דורש עבודה, אבל אם יהיה קונה שמוכן לקנות במחיר זה, שראובן יאמר לו ואז הוא יקנה את הדירה במחיר שראובן דורש. ראובן פנה למתווך שימצא לו קונה במחיר בו הוא רצה למכור וכך הוא יוכיח לשמעון שיש קונה

בדפוס. לכן סברא לומר, כל חומרא דאיתא במי שפרע מכ"ש איכא בחיוב' דיני שמים...". ועיין הערה 4 לגבי הכרזה כשחייב לשלם כדי לצאת ידי שמים.¹⁷ למרות שבאות ב' מדובר בהיזק ודאי שאירע לניזק (אף שאירע בגרמא) ואילו בנידון שלפנינו דין "מי שפרע" חל על החזר בו אפילו אם לא היה הפסד ממוני מוכח כיון שעשה עוול לחבירו בכך שחזר בו.

¹⁸ אדם עיכב את חבירו ולכן לא יכל להגיע למקום שרצה בזמן. למרות שלא היה לו הפסד ממון, מסתבר שיש לו טענה דיני שמים והדבר יכול לבוא בחשבון בשעת הפשרה וכאמור באות ב'.

■ פשרה פשרה

במחיר זה. לאחר זמן המתווך מצא קונה שמוכן לקנות בסכום אותו רצה ראובן. כשלראובן נודע שיש קונה שמוכן לקנות במחיר זה, הוא פנה שוב לשמעון ואמר לו שיש קונה שמוכן לשלם את הסך שרציתי, ושמעון קנה את הדירה. המתווך תבע את ראובן לדין בטענה שמעיקרא לא היתה לו כוונה למכור באמצעותו.

אם היה מדובר ב'דין' לא היה ניתן לחייב את ראובן לשלם לשמעון, אבל כיון שהצדדים קיבלו עליהם בקנין גם אפשרות לפשרה, חוייב ראובן לשלם סך כלשהו למתווך שהרי למתווך ישנה טענה כלפי שמעון. והפשרה הזו איננה 'פשרה הקרובה לדין'¹⁹ אלא פשרה שבאה לפטור את הנתבע מדיני שמים ולהסיר את הקפדתו של התובע.

ועוד מעשה שהיה, מתווך הציע דירה ללקוח והוא לא רצה לקנותה. ולאחר מכן שמע על הדירה ממתווך אחר שתיאר לה את מעלותיה וקנה אותה ללא השפעה של המתווך הראשון. ועל פי עיקר הדין לא מגיע למתווך הראשון כלום אולם טוב לתת לו סך כלשהו כפשרה.

¹⁹ עיין פת"ש חו"מ סימן י"ב ס"ק ג'.

■ פשר הפשרה

ה. בפשרה יכולים הדיינים לחייב בדינים שלא נוהגים בזמן הזה. אבל אין הדיינים יכולים לחייב תשלום קנסות אלא אם כן קיבלו עליהם במפורש גם חיוב קנסות. אמנם בית דין יכולים לנדות עד שישלם מה שנראה להם שחייב לשלם, ונראה שכח הנידוי קיים גם ביחס לגרמות²⁰.

יט בדינים שבית דין אינו דן בזמן הזה²¹ החיוב לשלם קיים, רק שלבית דין אין לו סמכות לחייב את המזיק לשלם. אבל בפשרה שבמהותה נכללת קבלה להסיר את טענות הצדדים זה מזה, יכול הדיין לחייב. לעומת זאת בקנס שבית הדין הוא זה שיוצר את החיוב, אין מקום לחייב בפשרה אלא אם כן קיבלו עליהם במפורש²².

²⁰ שו"ע חו"מ סימן א' סעיף ה': "אעפ"י שדיינים שאינם סמוכים בא"י אינן מגבין קנסות, מנדין אותן, עד שיפייס לבעל דינו וכיון שיתן לו שיעור הראוי לו, מתירין לו (בין נתפייס בעל דינו בין לא נתפייס). וכן אם תפס הניזק שיעור מה שראוי לו ליטול, אין מוציאין מידו. הגה: ואם יאמר הניזק: שומו לי נזקי, שאדע עד כמה אתפוס, אין שומעין לו, אלא אם כבר תפס שמין לו ואומרים לו: כך וכך תחזיק וכך תחזיר (טור בשם הרא"ש פ' החובל וספ"ק דב"ק). וכל זה דוקא בקנסות הכתובים, אבל קנסות שבאים חכמים לקנוס מעצמן על תקנתן, גובין בכל מקום, וכמו שיתבאר בסימן ב' (מרדכי ס"פ השולח)."

²¹ עיין שו"ע חו"מ סימן א' אלו דינים בית דין יכול לדון בזמן הזה.

²² עיין שער משפט סימן א' ס"ק א' שהסתפק האם קבלה תועיל לקנס (האם הקבלה נחשבת שעושה עצמו רשע). ובערוה"ש חו"מ סימן א' סעיף י"ג חידש: "אף על

■ פשר הפשרה

1. בבושת שנובעת מגרמא יכולים הדיינים לחייב בפשרה.

בזמן הזה לא דנים דיני בושת²³ באדם שחבל בחבירו, אבל בפשרה ניתן לחייב בדינים שלא דנים בזמן הזה (לעיל אות ה').
ובושת שיסודה בגרמא גם אין לחייב על פי דין, כגון מי שהזמין אורחים לסעודה ומי שהכין עבורו את הסעודה קלקל את המאכלים ולמארח נגרמה בושה בפני אורחיו, הרי זו בושת שיסודה בגרמא²⁴. ולמרות שבגרמא אין בית דין יכולים לחייב

פי שאין דנין דיני קנסות בזמננו מ"מ המזיק יחוש לעצמו לצאת ידי שמים ולקיים כל תשלומי קנסות שחייבה התורה ואשר חייבו רבותינו הקדושים בעלי המשנה והגמרא והגאונים ואם קבלו הבע"ד עליהם דיינים שידונו להם דין הקנס מהני הקבלה כמו בקבלת קרוב או פסול". ומעין דבריו גם בשו"ת הרלב"ח בקונטרס הסמיכה בתשובת המהר"י בי רב (מהד' קרן רא"ס, סימן קמ"ז, קונטרס הסמיכה ד' – עמ' מו): "וגם מפני זה כתבו הרי"ף בפסקיו דינא דמלקות דלא בעיא אלהים רוצה לומר מומחין אלא כשעברו בעדים והתראה אבל כשהוא בא מעצמו לכפרת נפשו אין צריך מומחין כמו שכתבנו לעיל וגם הדין כך בדיני קנסות מי שבא מעצמו לפרוע הקנס שיש עליו" (ולגבי מלקות בדרך תשובה ללא דיינים סמוכים – עי"ש בקונטרס מו"מ ארוך).

ועיין רא"ש ב"ק פרק א' סימן כ' במחלוקת האם מועילה תפיסה בקנסות בזמן הזה.
²³ שו"ע חו"מ סימן א' סעיף ב'.

²⁴ גמ' ב"ב דף צג: : "וכן היה רבן שמעון בן גמליאל אומר מנהג גדול היה בירושלים המוסר סעודה לחברו וקלקלה נותן לו דמי בשתו ודמי בושת אורחיו"

■ פשר הפשרה

תשלום, בפשרה יכולים לחייב (אות ב'). ומכאן, שאף שלכאורה קיימים שני חסרונות המונעים יכולת חיוב על פי דין (בושת שלא דנים בזמן הזה וגרמא שאין בית דין מחייבים תשלום עליה), בפשרה יכולים הדיינים לחייב על הגרמא.

ומעשה שהיה בחתונה שהיה בה מזונן וכמות האוכל לא הספיקה לכל האורחים והמחותנים טענו שהדבר גרם להם צער ועגמת נפש וכיון שהצדדים קיבלו עליהם פשרה בקנין, היה ניתן לחייב את מארגן האירוע לשלם להם עבור הבושה שהיתה להם. כא

ז. בפשרה, נתבע אינו יכול לטעון טענת 'קיים לי' כדי לפטור עצמו מתשלום, והדיינים גם יכולים להוציא ממון למרות שאין הולכין בממון אחר הרוב²⁵.

כאשר ההלכה לא הוכרעה, יכול הנתבע לומר 'קיים לי' כשיטה

אולם כתב הרשב"ם שם שאין הלכה כרשב"ג וכן כתב הנמוק"י בב"ב דף י: מדפי הרי"ף שאין בית דין מחייבים כיון שמדובר ב"גרמא בעלמא". אמנם עיין רמב"ם פרק ו' ממתנה הלכה כ"ד ובנו"כ שם ובטור או"ח סו"ס ק"ע.

²⁵ בדיני ממונות אין כח לחייב אדם לשלם כיון שהרוב נגדו (ב"ק כז:) ולכן אדם שמכר שור לחבירו ונמצא נגחן ואינו ראוי לחרוש עימו, לא יכול הקונה לתבוע את כספו מהמוכר בטענה שעל המוכר היה לדעת שהוא שייך לרוב האנשים שקונים שור לצורך חרישה.

■ פשר הפשרה

שפוטרת אותו מלשלם²⁶ ואין על הנתבע מחזיק הממון שום חובה לפייס את התובע. לעומת זאת בפשרה יכולים הדיינים לחייב את הנתבע לשלם והוא אינו יכול לומר 'קים לי' כנגד דבריהם כיון שבעצם קבלת הפשרה הם קיבלו עליהם את הכרעת הדיינים כנגד השיטה שפוטרת אותם²⁷.

כב

והוסיף הגרז"נ גולדברג שליט"א:

²⁶ כיון שהמוציא מחברו עליו הראיה ועל התובע להביא ראיה שאין הלכה כשיטה הפוטרת את הנתבע. עיין ב"י חו"מ סימן כ"ה בשם הרא"ש ובקונטרס הספיקות כלל ה' בביאור כלל זה.

²⁷ על פי השיטות הסוברות שטענת 'קים לי' צריכה להיטען בפועל על ידי הנתבע, החידוש הוא שלמרות שהוא טוען 'קים לי' דבריו לא יתקבלו מחמת הסכמתו לפשרה. ועל פי השיטות שטענת 'קים לי' אינה צריכה להיטען בפועל על ידי הנתבע אלא בית דין אינם יכולים להוציא ממון במקרה בו יש שיטה לטובת הנתבע (עיין קונטרס הספיקות כלל ה' אות ה' בביאור השיטות), לבית דין יש סמכות שלא לקבל את השיטה הפוטרת את הנתבע. (וע"ע קונטרס הספיקות כלל ו' אות ו' שבמקרה בו הדיינים יודעים להכריע אי אפשר לומר קים לי כשיטה שהדיינים יודעים להכריע כנגדה ועיין גם בספר ביכורי אשר [הרב אלחנן] סימן מ"ב). ועיין הערה 73 וקצ"ע.

■ פשר הפשרה

מסברה נראה שכמו אם לבס של הדיינים לחייב הנתבע, אי"כ גם יש מקום שלבם של הדיינים נוטה שהרבים צודקים ויש מקום גם לחייב קונה שור ונמצא נגחן שאף שאין הולכין בבמון אחר הרוב, אבל מסתבר שיש מקום לחייבו בפשרה שלבם של הדיינים נוטה לרוב²⁸.

ח. אחרי שהמזיק שילם מכח הפשרה, לא מוטל עליו לבקש מחילה מהניזק.

כג כיון שהתשלום בפשרה כולל בתוכו גם את החיוב בדיני שמים מחמת הקפדתו (המוצדקת) של המזיק (עיין אות ב'), נמצא שבחיוב התשלומין של המזיק נכלל גם 'פיצוי' עבור מה שעשה לו המזיק והתשלום עצמו הוא בקשת המחילה שהתובע מקבל אותה בכך שהסכים לפשרה וחבירו משלם לו בעבורה.

מתי אסור לעשות פשרה

ט. אסור לדיינים לעשות פשרה כאשר ברור להם שאחד הצדדים

²⁸ עיין הערה 25.

²⁹ כתב הרצ"א מדינוב זצ"ל (בעל הבני יששכר) בספרו דרך עדותיך בדף ו. – ו: (פרק א' פס' ז', בביאור "אל תסור ממנו ימין ושמאל"): "אדברה וירויח לי, אשר כעת בעוה"ר רבו ההולכים אחר מדע ליבם ותולים את עצמם באילנות גבוהים בעל הש"ס שאמר מצוה לבצוע. וראיתי שכמעט מלאה הארץ וכו' שכל איש המחזיק בממון רעהו מבקש תחבולות לבא עימו בדינא ודיינא באמור בלבבו הנה הדיינים המתחסדים לדעתם בודאי כתורתם יעשו לבא בברית בין הפשרים ויעמידו קו הדין למחצה ולשליש ולרביע ולעתים רחוקים... ובעוה"ר רבו היועצי שקר בזה כי קליפת החמס מושלך בעוה"ר בעולם ומביאה כל אחד להצדיק רשע ולהרשיע צדיק באומרום הלא גמרא ערוכה הוא לא חרבה ירושלים אלא שהעמידו דבריהם על ד"ת... והאנשים אשר הסיתם היצר לעבור על התורה ולמלאות ידיהם בעושך בונים על מאמר חז"ל הלזה וסוברים שיוצאים י"ח כאשר חבירו על צד ההכרח יתפשר עימו ומחמת אין ברירה. ראה נא בטשו"ע ובכל הפוסקים דין מפורש שגם אם פישרו הדיינים אם הבע"ד יודע שנתחייב יותר אינו יוצא ידי שמים עד שיחזיר לבעל הדין כל המגיע ובאם אינו מחזיר גזל הוא בידו... ועתה נברר טעות הדיינים המטעים לבע"ד ומפשרים בלא דעת וחושבים להם למצוה מה יענו כאשר יעריכו לפניהם מאמר רז"ל כשם שמצוה שלא להטות הדין כך הוא מצוה שלא להטות הפשרה... אמור מעתה שאין מקום להתעסק בפשרה רק במסילת התורה דהיינו הדבר הפשוט אשר הבע"ד מתחייב עפ"י התורה בלי ספק ובלי שבועה זה אין מקום לפשר. והדיין המפשר בזה לגזול יחשב. רק הדבר שיפול בו ספק כגון שאינו ממון מבורר רק עפ"י ראיות ושבועות ישתדל הדיין בשכלו לוותר ציבחר (=מעט) מצד זה ומצד זה וחלילה להתהלך בדרך עקלקות אשר חדשים מקרוב באו ומפרשים כטוב בעיניהם למחצה ולשליש ולרביע באין טענה ומענה רק שכך המציאו בשכלם לרחם על איזה איש או בהיפך שהבע"ד התובע לא מצא חן

■ פשר הפשרה

בדין 'מנה שלישי' (שנים שהפקירו כסף אצל אחד, זה מנה וזה מאתיים בחבילה אחת, ועתה שניהם תובעים מאתיים) פסק הרמב"ם (פ"ה משאלה ה"ד) שהמנה יהיה מונח אצל הנפקד לעולם או עד שיודה האחד לחבירו. לעומת זאת במציאה ששני אנשים נתנו את סימניה פסק הרמב"ם (פרק י"ג מגזילה ה"ו) שהמוצא לא יוציא אותה מתחת ידו ותהיה מונחת בידו לעולם עד שיודה אחד לחבירו או עד שיעשו פשרה ביניהם. ובדין 'מנה שלישי' הרמב"ם לא הציע אפשרות של פשרה ביניהם. והטעם הוא שבמנה שלישי אחד מהם ודאי רמאי ואסור לעשות פשרה כשידוע שאחד הצדדים שקרן ו/או גזלן³⁰.

בעיניהם ומצאו בו איזה שמץ דבר שלא השכים והעריב לבית המדרש והנתבע הוא מפריס לרעב לחמו וכיוצ"ב טענות כוזבות... שראיתי פרצות הדור מהבע"ד והדיינים והיועצים אשר בעוה"ר כולם ידם תיכון עם המוחזק בממון חבירו וחושבין את התובע הרוצה להתנהג כתורה חושבין אותו לאכזר ומטעין את הבריות... ובאם היה כוחי להתהלך בגדולות אז הייתי אומר בדור הזה לגדור גדר לבטל הפשרות..."

³⁰ עיין שו"ת אג"מ חו"מ ח"א סימן ל"ב בסופו שכתב: "כי לפעמים ניכר שאינו רוצה לישבע משום שהוא שקר ובזה צריך לפשר ליתן יותר..." ולכאורה נראה שהסכים לפשר גם במקום של שקר. ועיין בדברי מלכאל בהערה 52. ועיין גם בהערה 75 בשם תשובת הרא"ש על יכולתו (חובתו) של הדיין להכריע דין מאומד

■ פשר הפשרה

והיה מעשה שלווה לא פרע את החוב במשך זמן ממושך וכעבור זמן אמר למלוה שהוא מוכן לשלם לו מחצית מהחוב אם יתפשר עימו על המחצית השנייה והמלוה הסכים והלוה שילם. לאחר זמן המלוה תבע מהלוה את חצי החוב שלא שילם לו. והדין הוא שהלוה חייב לשלם והפשרה אינה כלום, כיון שהמלוה היה אנוס והחוב עדיין קיים ומדובר בפשרה שיסודה בשקר³¹.

כו

פסול עדות אחר הפשרה

י. גזלן פסול לעדות. ומסתבר שאם נתפשו עימו שישלם חלק כשאינו לו לשלם יותר ושילם, אינו נפסל לעדות כיון שחבירו מחל לו.

גזלן פסול לעדות כמו כל רשע ובודאי שאינו יכול לחזור לבשרותו

הדעת ובפשרה במקום בו אחד הצדדים רמאי. וע"ע שו"ע חו"מ סימן י"ב סעיף י"ד, וקצ"ע.

³¹ עיין שו"ע חו"מ סימן י"ב סעיף י"א. בפשטות מדובר במקרה בו ללוה היה לפרוע רק הוא ניסה לפטור עצמו בחלק מהחוב. וגם אם אין לו לשלם, אסור לו לאיים שאם לא יסכים המלוה לחצי לא ישלם לו כלום.

■ פשר הפשרה

כל עוד הגזילה בידו³². ומחילת הנגזל מועילה להחשיב את הגזלן כמי שהשיב את הגזילה והוא הדין בפשרה. והחלק שלא שילם, נחשב כמחילה שהתובע הסכים לה בעצם קבלת הפשרה.

מהותה של הפשרה

כז

יא. בפשרה, אם התובע יקבל פחות ממה שהיה מקבל על פי דין הרי שהוא נחשב כמי שמחל לחבירו ועל כך עושים קנין. והנתבע שיתכן שישלם יותר ממה שהיה חייב לשלם על פי דין, אף הוא התחייב על כך בקנין³³.

³² ואף לאחר ההשבה עליו לעשות תשובה. עיין שו"ע חו"מ סימן ל"ד סעיף ז' והגהות אמרי ברוך שם ובדברי הרמ"א בסעיף כ"ט. ומ"מ מוטל עליו להשיב שאל"כ תשובתו אינה מתקבלת. ויש לעיין האם יחשב כשר לעדות אם קיבל עליו להשיב אף שלא הספיק להשיב בפועל. ומסדר החליצה של בעל היראים (הו"ד בראב"ה השלם חלק ג' עמ' תע"ח) מוכח שדי בקבלה להשיב, עי"ש.

³³ תוס' סנהדרין דף ו. ד"ה צריכה קנין: "אם נפרש דקנין של פשרה עושין קודם הפשרה וקנין זה מזה לעשות כמו שיאמרו הדיינים הן לשלם הן למחול אין לדקדק מכאן דבעלמא מחילה צריכה קנין דמה שצריך הכא קנין על המחילה משום דאי לאו הוי קנין הוי כמו מחילה בטעות שלא היה יודע שיאמרו למחול כל כך ואף על גב דהשתא דאיכא קנין הוי כמו קנין בטעות מיהו אלימא מילתא טפי בקנין מבלא קנין, ואפילו אם נפרש שהקנין הוא לאחר הפשרה אכתי אין ראייה מכאן דמצי למימר דהקנין על אותו שיש לו לאחר לפרוע אבל להאי דמחיל אין צריך קנין ומיהו בהלכות גדולות פירש בהלכות דינים דצריך קנין על המחילה אף על פי

■ פשר הפשרה

יב. הקנין שעושים בפשרה יכול להיעשות לא רק לפני תחילת הדיון אלא גם לאחר שנשמעו טענות הצדדים.

כח ובביאור הדבר כתב הגרז"נ גולדברג שליט"א:

שהרי קיימא לן שאף לאחר שיודע להיכן הדין נוטה יכול לעשות פשרה³⁴. וכל שכן שיתכן שהדין לא ידע את הדין אף אחר ששמע טענותיהם.

שעושינן הקנין אחר הפשרה ומכל מקום אין ללמוד מכאן על שאר מחילה שתהא צריכה קנין דמחילה שעל ידי פשרה אף על פי שיודע מה מוחל דומה למחילה בטעות לפי שמוחל על פי עצתם של דיינין שהשיאו אותו למחול לפיכך צריך לאלם הדבר ע"י קנין... (ועי"ש בראיות שמחילה אינה צריכה קנין. ולקמן בהערה 97). והקנין הוא עבור שני הצדדים ועיין גם תוס' ב"ק קיב. ד"ה "חוזר" (ולמרות שמחילה רגילה אינה צריכה קנין בפשרה שיש חשש שזו מחילה בטעות יש צורך בקנין). והאם פשרה נחשבת כמכר או כמתנה, עיין שו"ע חו"מ סימן ס"ח סעיף א' וסימן ר"ה סעיף ג' ובנו"כ שם.

ועל פי האמור באות ב' ואילך שיתכן שבפשרה התובע יקבל יותר ממה שהיה מקבל בדין תורה (כיון שהפשרה כוללת גם דיני שמים), קנין הפשרה כולל את האפשרות לחייב את הנתבע יותר ממה שהיה חייב על פי דין.

³⁴ שו"ע חו"מ סימן י"ב סעיף ב'. וביאר הסמ"ע בס"ק ט': "ואין בזה משום מטעה לחבירו, כי נוח לחבירו שיותר מה לבעל דינו כדי שיתווח השלום ביניהם". וכתב שם השו"ע: "אבל אחר שגמר הדין ואמר איש פלוני אתה זכאי, איש פלוני אתה חייב, אינו רשאי לעשות פשרה ביניהם". אולם כתב הש"ך בס"ק ו' בשם השלטי

■ פשר הפשרה

יג. כאשר בעלי הדין מקבלים עליהם "בין לדין בין לפשרה", הדיינים יכולים לבחור האם לעשות דין או פשרה. ואם הדין מגלה שאחד הצדדים צודק מותר לו לעשות רק על פי דין ולא על פי פשרה³⁵.

מעשה שהיה, אחד מבעלי הדין היסס האם להסכים לקנין "בין לדין ובין לפשרה" כיון שחשש שבפשרה הוא יפסיד. והוסבר לו שאין הכרח שהדיינים יעשו פשרה ואם יעשו פשרה יהיה בכך רווח שהדיון יהיה יותר קצר וזול (עיין לקמן אות טו ואילך). אבל יש יתכן שלא כדאי להודיע לבעלי הדין שיתכן שהנתבע יקבל יותר (על פי האמור באות ב') שיתכן שהדבר יגרום להם שלא לבוא

כט

גבורים: "שאין כל הדברים הללו אמורים אלא כשדיינים רוצים להטיל פשרה כפי הנראה בעיניהם שלא מדעת הבעלי דינים אבל אם הם מודיעים להם טיב הפשרה ומפייסים אותם עד שהם מתרצים למחול אחד לחבירו או לתת אחד לחבירו דבר ידוע, אפילו אחר גמר דין ראוי לעשות כן ובלבד שלא יהא שום צד הכרח בדבר אלא פיוסים ופיתויים, וזו היא מצוה גדולה והבאת שלום שבין אדם לחבירו". ומעין הדברים כתב גם במאזנים למשפט (מהרצ"ה קלישר) בסימן י"ב ס"ק ד', עי"ש. ועיין הערות 6, 72.

³⁵ כתב בשו"ת מהר"י באסאן סימן ק"י ביחס לדיין: "אם רצה לעשות דין עושה ואם רצה לעשות פשרה עושה". אבל לא ביאר מה יגרום לדיין לעשות דין ומה יגרום לדיין לעשות פשרה (עיין בענין זה בשו"ת אורח משפט סימן א').

ולתבוע בדין תורה³⁶.

וְעוֹד מַעֲשֵׂה שֶׁהִיָּה, קִבְּלָן הוֹזְמָן לַהֲפֹךְ מַחֲסָן לִיְחִידַת דִּיּוֹר אֶצֶל
בַּעַל בֵּית. תוֹךְ כְּדֵי עֲבוּדָה הִיָּה בַּעַל הַבֵּית צָרִיךְ לִקְבֹּל הַחֲלָטוֹת
מִה לַעֲשׂוֹת. וּלְבַעַל הַבֵּית לִקַּח כֶּמֶה יָמִים כְּדֵי לַהֲחָלִיט. וְכִשְׁהוּא
הַחֲלִיט, הַקִּבְּלָן לֹא בָּא מִיד לַעֲבוֹד אֶלֶּא הִתְעַכֵּב כֶּמֶה יָמִים. בַּעַל
הַבֵּית טוֹעֵן שֶׁנִּגְרַמָּה לוֹ מִנִּיעַת רוּחַ מִהֵעִיכּוֹב שֶׁל הַקִּבְּלָן כִּיּוֹן
שֶׁהִיָּה מִי שֶׁרָצָה לִשְׁכּוֹר מִמֶּנּוּ אֶת יְחִידַת הַדִּיּוֹר וּבִגְלָל שְׁחָל עֵיכּוֹב
בַּעֲבוּדָה, הַשּׁוֹכֵר לֹא הִמְתִּין וְשָׂכַר בִּמְקוֹם אֲחֵר. הַקִּבְּלָן אֵינוֹ
מִכְחִישׁ אֶת הָעוֹבְדוֹת אֹלֶם הוּא טוֹעֵן שֶׁאִילוֹ בַּעַל הַבֵּית הִיָּה
מַחֲלִיט מִיד, הוּא הִיָּה מִמְשִׁיךְ לַעֲבוֹד מִיד, אֲבָל בִּגְלָל שֶׁבַּעַל
הַבֵּית נִזְקַק לִכְמָה יָמִים כְּדֵי לִקְבֹּל הַחֲלָטָה כִּיֻּצַּד לַהֲמָשִׁיךְ אֶת
הָעֲבוּדָה, הוּא לֹא יָכוֹל לַהֲרִשׁוֹת לַעֲצֻמוֹ שֶׁלֹּא לַעֲבוֹד וְשֶׁלֹּא
לַהֲעִסִּיק אֶת פּוֹעֲלָיו בִּיָּמִים אֵלּוֹ וְהוּא מִקְבֵּל עֲבוּדוֹת אֲחֵרוֹת
שֶׁלִּפְעָמִים מִתְאַרְכוֹת לִכְמָה יָמִים וְהוּא לֹא יָכוֹל לַהֲפָסִיקָם בְּדִיּוֹק
בְּרָגַע שֶׁבַּעַל הַבֵּית מִגִּיעַ לִידֵי הַחֲלָטָה. וּבַעַל הַבֵּית מֵאֲמִין לְדַבְּרֵי
הַקִּבְּלָן. וְלִכֵּן נִרְאָה שֶׁבִּמְקָרָה זֶה הַדִּין אֹמֵר שֶׁטַעֲנַת הַקִּבְּלָן
מִתְקַבֵּלֶת וְאֵין לוֹ שׁוֹם חַיִּיב לֹא בְּדִינֵי אָדָם וְלֹא בְּדִינֵי שָׁמַיִם וְאֵין
לַעֲשׂוֹת פֶּשֶׁרָה לְחַיִּיבוֹ בִּמְקַצַּת עַל עֵיכּוֹב הָעֲבוּדָה וּמִנִּיעַת הָרוּחַ

³⁶ מִכְּלָל הַדְּבָרִים מִשְׁמַע שֶׁגַּם אִם הוֹכַח שֶׁהֵם לֹא הִבִּינוּ אֶת הַמִּשְׁמָעוֹת שֶׁל "בֵּין
לְדִין בֵּין לַפֶּשֶׁרָה" וְלֹא יָדְעוּ שִׁיתְכֵּן שֶׁהִנְתַּבַּע יִקְבֵּל יוֹתֵר, הַקִּנְיָן מוֹעִיל.

■ פשר הפשרה

והוא פטור לגמרי.

ומעשה נוסף שהיה, אדם פנה למתווכת והיא מצאה עבורו דירה ואחר משא ומתן בסיוע המתווכת הוסכם על המחיר. אותו אדם פנה גם למאגר דירות (שהתשלום בו הוא רק עבור הזכות לקבל את רשימות הדירות) שם הוא ראה את אותה דירה במחיר גבוה יותר ממה שסיכם באמצעות המתווכת. הוא התקשר למוכרים והודה כמי שכבר נפגש עימם קודם לכן. והם הסכימו למכור לו את הדירה במחיר אותו הם סיכמו באמצעות המתווכת. וכשנודע הדבר למתווכת היא דרשה את שכרה. ולמרות טענות הקונה (שרק כיון שראה את הדירה ברשימת הדירות במאגר הבין שעליו להודרו כיון שעוד ירצו לקנותה ועוד טענות שונות), חובה עליו לשלם דמי תיווך מלאים ואין מקום לעשיית פשרה. ולכן אפילו אם הצדדים לא עשו קנין בבואם לבית דין עליו לשלם, כיון שחייב על פי דין חל ללא קנין ורק עבור פשרה יש צורך בקנין.

לא

אופן ביצוע הפשרה על ידי הדיינים

יד. כשעושים קנין על הפשרה, הדיין נותן לבעל הדין כלי (כגון עט) ובעל הדין מגביהו ולאחר מכן הצד שכנגדו גם הוא מגביה את

■ פשר הפשרה

העט ואין צורך להחזיר את העט לדיין לפני נתינתו לצד השני³⁷.

ובביאור הנהגה זו ביאר הגרז"נ גולדברג שליט"א:

קנין שקנו מהצדדים לפשרה שנתן הרב העט לאחד
מבעלי הדינים וחזר הבע"ד ונתן לבע"ד השני. נראה
שפשוט שמועיל.

לב

אם הצד האחד קנאו לגמרי ואם אינו רוצה להחזיר
אין מחייבין אותו א"כ יוצא שבזה שנתן לצד השני
קנה מהשני התחייבות לעצמו.

³⁷ שיטת רב נחמן בנדרים דף מח: "האי סודרא קני על מנת להקנות הוא" ולדעת הר"ן (ד"ה "דהא") אין למקבל הסודר שום קנין בסודר והוא אצלו רק כדי לעשות את מעשה הקנין. ולשיטתו ברור שמגביה הסודר לא זכה בסודר ולכן אפשר לתת את הסודר לצד השני. אמנם יש הסוברים שמגביה הסודר זוכה בו כמתנה על מנת להחזיר (עיין הגהות אמרי ברוך על שו"ע חו"מ סימן קצ"ה סעיף ד' ובביאור המחלוקת במשנת יעב"ץ חו"מ סימן ל"א ס"ק ט'). ועל פי שיטתו יל"ע האם הצד השני זוכה בכלי מבעליו הראשון (הדיין) או מבעל הדין שהגביה ראשון. ועיין רמ"א קצ"ה סעיף ד' שאסור למגביה הסודר להשאירו אצלו וכתב שם הקצות בס"ק ד': "דקנין סודר נמי אינו זוכה בו לשום דבר אפילו לשעתו אלא על מנת להקנות ואינו כמתנה על מנת להחזיר רק על מנת להקנות החפץ שכנגד הסודר".

■ פשר הפשרה

ואם נאמר שקנין סודר אינו יכול לתפוס שלא נתנו אלא ע"מ להקנות (דבר זה ספק בגמ' נדרים³⁸), א"כ נמצא שגוף העט נשאר של הרב ונמצא השני נוטל עט הרב ומתחייב בכך לצד השני³⁹.

והאפשרות לעשות פשרה היא רק במקרה בו שני הצדדים באו לבית הדין ועשו קנין על הפשרה. ואם אחד מבעלי הדין אינו רוצה לבוא לבית הדין ורוצה לכתוב את טענותיו לבית הדין⁴⁰ (והצד השני יבוא ויטען את טענותיו), יכול הוא לכתוב את טענותיו וגם לכתוב שהוא מודה שעשה קנין על הפשרה ויחתום על דבריו.

והוסיף על כך הגרז"נ גולדברג שליט"א:

נראה פשוט שמועיל, שרק בעדים פסול 'מפי כתבם'. אבל בעד אחד באיסורים אין חסרון של 'מפי כתבם'. וכן כל שטר בלי עדים רק המתחייב חתם, פשוט שסומכים על זה.

טו. בפשרה אין צורך לדקדק עד עומק הדין והדיינים יכולים להכריע.

³⁸ עיין בהערה הקודמת.

³⁹ ובעצם הדבר שעושים קנין סודר בכלי של העדים, עיין קצות קצ"ה ס"ק ט'

שמועיל מדין עבד כנעני. ועיין בנתיבות ס"ק א'.

⁴⁰ לגבי סידור טענות בכתב – עיין שו"ע חו"מ סימן י"ג סעיף ג'.

■ פשר הפשרה

על פי שיקול הדעת האם תביעתו של התובע נכונה או לא.

לה
ההכרעה בלא דקדוק פירושה שהדיינים אינם דורשים הבאת
עדים וראיות על כל טענה וטענה אלא מכריעים על פי שיקול
דעתם ויש בכך חסכון בזמן הדיון וגם חסכון של הרבה כסף (עבור
הבאת מומחים שיעידו על גובה הנזק, עבור הבאת טוענים וכו')
והקנין על הפשרה כולל הסכמת בעלי הדין לסמוך על הדיינים
שיכריעו על פי הבנתם גם ללא דקדוק הדין האם התביעות
נכונות או לא⁴¹. וביאר הגרז"נ גולדברג שליט"א שאין צורך

⁴¹ היד רמ"ה בסנהדרין דף לב: כתב: "תניא צדק צדק תרדוף וכתוב בצדק תשפוט
עמיתך אחד לדין... ואחד לפשרה... והאי דכתיב חד צדק גבי דין ותרי גבי פשרה
משום דדין לא בעי עיונא וצילותא כולי האי אלא למפסקיה אליבא דהילכתא
ולכא למיחש שמא יחייב את הזכאי ויזכה את החייב אבל פשרה צריכא עיונא טפי
ולעיין לפי שיקול הדעת ולראות מי מהן אומר אמת ועל מי ראוי להחמיר יותר....
כיצד שתי ספינות כו' שורת הדין טעונה ושאניה טעונה תדחה שאניה טעונה מפני
טעונה היו שתיהן שאינן טעונות או שהיו שתיהן טעונות זו קרובה לעבור וזו אינה
קרובה לעבור תדחה שאניה קרובה מפני קרובה כללו של דבר מי שטירחו מועט
מחבירו ונוח לו להתעכב יתר מחבירו הוא נדחה מפני חבירו".
ולכאורה דברי היד רמ"ה מנוגדים לאמור בפנים שבפשרה אין צורך לדקדק שהרי
כתב ההיפך.

אולם נראה שאין מדברי הרמ"ה השגה על האמור לעיל שהכוונה שאין צורך דקדק
בפשרה פירושה שהדיינים לא חייבים לחפש אחר כל הראיות שניתן להביא כמו
בדין אלא יחליטו על פי שיקול דעתם ובודאי ששיקול דעתם הינו בכובד ראש.

שהצדדים יקבלו עליהם את הדיינים גם לטעות:

ועוד שדברי הרמ"ה מוסבים על פשרה שנעשית בכפיה (עיין לקמן אות לד לגבי סוגי הפשרה) כמו בדין שתי הספינות שציין לו הרמ"ה (עליו דנה שם הגמרא) ובאופן זה הדין הוא לעשות פשרה ולכן צריך לדקדק בה יותר מפשרה שנעשית בהסכמת שני הצדדים.

והיד רמ"ה עצמו בדף ו: ד"ה "ביצוע" כתב ששיטת ר"מ לאסור פשרה ולכן קורא לה ביצוע, מלשון בצע וגזל ואילו חכמים סוברים שמצוה לעשות פשרה וכתב שם: "דלהכי אפקיה ר"מ בלשון ביצוע לפי שצריך לבצע הממון ולחלקו כדי שלא יהא אחד מהם נפסד יותר מדאי כדי שצריך לדקדק בו ורבנן סברי לא מקשין פשרה לדין ומש"ה אפקיה בלשון פשרה לשון קל שאין צריך לדקדק בדבר כל כך". וכיון שהלכה כחכמים (עיין חו"מ סימן י"ב סעיף ב') א"כ מסקנתו של הרמ"ה היא שבפשרה שעושים הדיינים בהסכמתם של הצדדים (שלגביה נחלקו ר' מאיר וחכמים) ש"אין צריך לדקדק בדבר כל כך". וכאמור בגוף הדברים.

ונראה ששיטת התוס' רא"ש הינה כדברי היד רמ"ה שכתב בסנהדרין דף ו. : "ביצוע בשלשה. ביצוע הוא לשון פשרה כמו מניח פרוסה בתוך שלימה ובוצע, כן דרך המפשר צריך לשבר הענין ולחלקו ונותן קצת משל זה לזה. ומאן דמחמיר קרי ליה ביצוע שצריך ג' כעין דין שצריך לדקדק ולצמצם ולבצע כפי הראוי מזה וליתן לזה לפי הענין ומאן דמיקל קרי ליה פשרה דאין צריך לדקדק כל כך אלא כאדם המטיל צונן לתוך חמין ומפשרן". (והעיר על דברי היד רמ"ה ותוס' הרא"ש הרב איתי ליפשיץ שליט"א).

וכתב בשו"ת מהרי"ק ס"ו סימן ט"ו: "...אמנם אין בידי לברר כמה ראוי להטיל על ראובן בהפסד כי לא ידעתי ערך המעות של זה כנגד זה וגם אחרי הידיעה אי אפשר כל כך לברר לפי הנ"ל והדיינים או הפשרנים יעשו על פי האמת והצדק כפי אומד דעתם כמה ראוי לתלות החסרון מפני תוספת ראובן כדפירש לעיל".

■ פשר הפשרה

נראה שאין צורך ורק בפסקו כדין יש תועלת בקבלה גם לטעות אבל בפשרה לא כ"כ שכיח טעות. עיין פ"ת סימן י"ב⁴² שקשה למצוא טעות בפשרה.

טז. כיון שבפשרה אין צורך לדקדק (כנ"ל), אומדן הנזק אינו צריך להיות מדויק ויש בכך מעלה של חסכון הכסף ובזמן⁴³.

כאשר מעריכים נזק על פי דין, יש צורך לדקדק מה הוא סכום הנזק. ופעמים רבות יש ויכוח בין הצדדים מה היו שוויו של הדבר הניזוק (ובודאי בחפצים משומשים) ועל פי דין יש צורך לדייק ולבין הצדדים יחוייבו להביא שמאים שיעריכו במדויק את ערך הנזק ואם יהיו ויכוחים בין השמאים יצטרכו להביא שמאי נוסף וכו' והדבר כרוך בהוצאות כספיות גדולות ובזבוז זמן. ובפשרה מותר לדיינים להכריע ולהעריך את אומדן הנזק על פי שיקול דעתם ואינם צריכים לדקדק בכך.

ומעשה שהיה, שני בחורים עמדו בתחנה וחיכו לנסיעה. ביד האחד היתה מצלמה וחבירו ביקש ממנו לתת לו את המצלמה להסתכל בתמונות, השואל הסתכל בתמונות ולאחר זמן המצלמה כבתה

⁴² ס"ק ג' ועיין ס"ק כ'.

⁴³ עיין אות לט.

■ פשר הפשרה

כיון שהסוללות הנטענות היו חלשות. כשהגיעה מונית הם עלו למונית כאשר המצלמה תלויה על כתפו של השואל ובמהלך הנסיעה הוא הניח את המצלמה על הספסל. כשהגיעו ליעד בעל המצלמה ניגש להביא כסף מכספומט וחזר ושילם עבור הנסיעה מבעד לחלון. ואז יצא שואל המצלמה מהמונית ושכח את המצלמה על הספסל.

יש לדון את שכחת המצלמה לא כאונס אלא כפשיעה. ואילו היה מדובר באונס, הרי הוא פטור מלשלם כיון שמי ששואל חפץ (אפילו יקר מאד) לשימוש שערכו פחות משה פרוטה, פטור מלשלם (עיי' ב"מ דף צו. ובפסק השו"ע בחו"מ סימן שמ"ז סעיף י'), אולם כיון שמדובר בפשיעה עליו לשלם. וכדי להעריך את שווי המצלמה בדיוק, מסתבר שהיה צריך לברר אצל שמאים מה מחירה של מצלמה זו (כשהיא משומשת וללא כבל ההטענה) וגם מה הוא מחיר הסוללות הנטענות שאבדו שאף הם היו משומשות. אולם כיון שהצדדים עשו קנין עבור הפשרה ניתן להעריך בצורה כללית ולא לדייק וכמבואר לעיל.

לז

כיון שאין צורך לדייק בפשרה. יכול הדיין לשאול את התובע כמה הוא דורש מהנתבע וכן לשאול את הנתבע כמה הוא מוכן לשלם (ונלמד מדבריו כמה הוא מוכן לשלם). ולמרות שיתכן שהם אינם אומרים סכומים נכונים ניתן לפשר ביניהם. אולם כדי לדעת לאן הדין נוטה יש לשמוע תחילה מה הם טענות כל אחד מהצדדים.

יז.

■ פשר הפשרה

יח. במהלך הדיון של הפשרה יכולים הדיינים (על פי הענין) להימנע מלדון על פרטי המקרה ולברר את העבודות לאשורן. ואפשר לנתב את הדיון שכל אחד מהצדדים יאמר מה הם תביעותיו הכספיות או כמה הוא מוכן לשלם. ולאחר מכן יפשרו בין הצדדים על הסכומים הכספיים שביניהם.

לח

יט. אין הלכה האומרת שכיום אסור להישבע בבית דין⁴⁴. ובבית דינו של ר' שמואל סלנט השביעו וכך גם בבית הדין של העדה החרדית. אולם כיון שרגילים לעשות פשרות והצדדים מקבלים עליהם "בין לדין ובין לפשרה", הרי שההסכמה לפשרה כוללת אפשרות להטלת תשלום במקומה של השבועה⁴⁵. ולכן אפילו אם

⁴⁴ אמנם לא משביעים בשם "ונהגו להשביע בארור" כמבואר בשו"ע חו"מ סימן פ"ז סעיף י"ט ואבהע"ז סימן צ"ו סעיף כ"א לגבי שבועת אלמנה. וכתב רש"י בשבועות לח: ד"ה "בספר תורה": "ובדורותינו בטלו הראשונים שבועה דאורייתא לפי שענשה גדול ותקנו לגזור עליו 'ארור' בעשרה...". ולדבריו כיום אין כלל שבועה של תורה. אמנם מדברי השו"ע בחו"מ סימן פ"ז סעיף י"ז ואילך נראה ששבועת 'ארור' היא בכלל שבועת התורה, ואכמ"ל.

⁴⁵ עיין הערה 49 לגבי האפשרות לכפות פשרה כדי למנוע שבועה. ובשו"ת אורח משפט חו"מ סימן ד' כתב שאין להשביע על סכום פעוט והיו קהילות שתקנו שאין להשביע בפחות מעשרה זהובים והוסיף שם: "ולע"ד ראוי לעשות בכה"ג פשרה גם שלא מדעת בע"ד במקום שמבינים שכל תביעת השבועה אינה כ"א ניצוח בעלמא. ובזמנה"ז דד"ת בטלים מה"ת משום דאנן הדיוטות אנן, לרוב הפוסקים י"ל דעכ"פ דיני יושר נוהגים מה"ת מטעם דינים דב"נ דלא גרעינן

■ פשר הפשרה

אחד הצדדים יתעקש להישבע, יכולים הדיינים למנוע ממנו את השבועה.

מעשה שהיה באשה נשואה שביקשו ממנה להביא חפץ למקום מסויים והיא לקחה אותו עם שאר חפציה וכאשר היא העמיסה את החפצים על המונית, שכחה את החפץ ברחוב והוא אבד.

על פי דין שכחה זו נחשבת פשיעה ואם היא טוענת שלא היתה פשיעה עליה להישבע שלא פשעה. ואם בית דין ירצו לחייבה תשלום במקום השבועה ואין לה ממון משלה, היא יכולה למכור את כתובתה⁴⁶ (על הספק שמא לא תבוא לידי גביה) והסכום שישלם הקונה יועבר לבעל החפץ. אמנם לא ראינו שיש מי שקונה ומוכר כתובה כיום. ומכל מקום זכותו של הניזק לדרוש את הכתובה כדי שהוא יוכל למוכרה כעת ולקבל את דמיה.

עוד מעשה שהיה, ראובן תבע את שמעון לדין, לדעת ראובן הסכום ששמעון היה אמור לשלם לו הוא דמי תיווך על עיסקא

מינייהו. ובמקום שרואה הדיין שיש עיוות אשר ראוי לעשות למגדר מילתא בדרך שהדיעה הישרה, וכבוד שם השי"ת מחייב לפי מצב הדור, וכת"ר כחכמת לבבו יעשה". וע"ע תחומין י"ב במאמרו של הרב שלמה לוי שליט"א.

⁴⁶ עיין גמ' מכות דף ג.

■ פשר הפשרה

שהוא תיווך עבורו. שמעון משיב, שבסוג זה של עיסקא לא מקובל בשוק לשלם 'דמי תיווך' אבל הוא מודה שהוא אמר לראובן לפני ביצוע העיסקא שישלם לו בתורת מתנה (והתחייבות זו מועילה אף אם המנהג הוא שלא לשלם במקרה זה) אבל כיון שמדובר בסכום גדול הרי זו 'מתנה מרובה' שאי אפשר לחייבו לתת אותה ומותר לו לחזור בו⁴⁷. הדין הוא שכיון שמדובר בהכחשה בין הצדדים, מוטלת על הנתבע חובת שבועה והוצע לצדדים להתפשר ולא להגיע לידי שבועה והם הסכימו לכך⁴⁸.

מ

כ. מקובל לומר שכאשר אדם חייב שבועה, בית הדין מטילים עליו

⁴⁷ שו"ע חו"מ סימן ר"ד סעיף ח': "וכן מי שאומר לחבירו ליתן לו מתנה ולא נתן, הרי זה ממחוסרי אמנה. במה דברים אמורים, במתנה מועטת, שהרי סמכה דעתו של מקבל כשהבטיחו. אבל במתנה מרובה אין בה חסרון אמנה שהרי לא האמין זה שיתן לו דברים אלו עד שיקנה אותו בדברים שהם נקנים בהם".

⁴⁸ אמנם, על פי המבואר לקמן בהערה הבאה יש מקום להטיל פשרה אף בכפיה כדי למנוע את השבועה.

■ פשר הפשרה

מא

תשלום⁴⁹ בסך שליש מהתביעה⁵⁰ כתשלום עבור 'פדיון' השבועה⁵¹. אולם סכום זה אינו קבוע והדיינים יכולים לקבוע את

⁴⁹ כתב השו"ע בחו"מ סימן י"ב סעיף ב': "ואם חייבו בית דין שבועה לאחד מהם, רשאי הבית דין לעשות פשרה ביניהם כדי ליפטר מעונש שבועה" (ובחו"מ סימן פ"ז סעיף כ"א כתב השו"ע: "אע"פ כן צריכים הדיינים לפצור בבעלי דינים אולי יחזרו בהם עד שלא תהיה שם שבועה כלל" ועיין בסעיף כ"ב לגבי האפשרות של מי שנתחייב שבועה להטיל חרם על מי שטוען עליו). ומלשון השו"ע (בסימן י"ב) אין הוכחה האם בית דין רשאים לכפות 'פשרה' של פדיון שבועה בעל כרחם של בעלי הדין או שרק בהסכמתם. ועיין במאמרו של הגר"א שרמן שליט"א בקובץ זכור לאברהם תשנ"ג עמ' שנ"ב שנקט שבית הדין יכולים לכפות על פשרה זו, עי"ש בנימוקיו. ועיין גם בתחומין י"ב במאמרו של הרב שלמה לוי שליט"א.

⁵⁰ שו"ת אג"מ חו"מ ח"א סימן ל"ב: "והנה אין אצלי ספרי רבותינו האחרונים לידע בברור מנהג דיינים לפשר אם יש חלוק בין שבועה דנפטר לשבועה דנוטל אבל כמדומני שנוהגין לפשר בנכוי שליש בעד שבועה בין נפטר בין נוטל, אבל כיון שאין לזה מקור גדול מגמ' ופוסקים הראשונים אין זה ענין מוחלט והכל לפי ראות עיני הדיין, כי לפעמים ניכר שאינו רוצה לישבע משום שהוא שקר ובזה צריך לפשר ליתן יותר, ולפעמים ניכר שהתובע מאמין להתנבע אך רוצה להטיל עליו שבועה משום שיודע שלא ישבע ויתרצה להתפשר, בזה יש לפשר ליתן פחות לכן תלוי בעיני הדיין אבל אם לא ניכר כלום כמדומני שנוהגין בנכוי שליש בעד שבועה בין נפטר בין נוטל"

⁵¹ עיין פת"ש חו"מ סימן י"ב ס"ק ג' בשם תשובת השכות יעקב לגבי פשרה בסך של שליש (אולם לא מדובר שם על פדיון שבועה בהכרח והעיר על כך בשו"ת דברי מלכיאל ח"ב סי' קל"ג). ולגבי הסכום של שליש עיין גם רשב"ם ב"ב דף קמו: ד"ה "ושמין" ובחידושי הרשב"א כתובות דף לג: ד"ה "כסבורין". ובשו"ת

שבות יעקב ח"ב סימן קמ"ה (שציין לה הפת"ש) כתב: "וקצת ראייה וסמך לזה מהא דאמרינן רובא דמינכר היינו כפל וכן מהא דאמרינן בהידור מצוה עד שליש במצוה וכן הא דאמרינן משלם דמי שעורים בזול דהיינו פחות שליש וכה"ג מצינו הא דאיתא במדרש הובא בטא"ח הל' ראש השנה (סי' תקפ"א) שהקב"ה בער"ה מוותר (שליש) ומדמה שם המשל לבשר ודם יע"ש". (וכן מצינו שדמי בשר בזול הינם שליש - עיין ב"ב קמו: ורש"י ב"מ דף מב: סוד"ה "ומשלם"). אמנם הראיות של בעל השבות יעקב הינם שמצינו סכום של "שליש" כתשלום חלקי אבל אין ראייה שכך הוא בענין שלפנינו. ובחשוקי חמד לב"מ לב"מ דף לד: ציין לדברי שו"ת אבן יקרה ח"א חו"מ סימן ו' שזו תקנת תקנות הארצות [אולי כוונתו לוועד ד' ארצות] לענין פשרה על השבועה שישלם שליש בעד השבועה. וביאר יסוד הדבר בטעם נפלא דהנה שבועת אמת היא מצוה המנויה במנין המצוות כי הנשבע בשמו הגדול של הקדוש ברוך הוא הרי הוא מקדש את שמו ית', וכמ"ש החינוך (מצוה תלה), ומאידך הוזהרנו אפילו מלישבע על אמת ונמצא שגם במניעה מהשבועה יש קידוש השם יותר, שיראים וחרדים להזכיר את השם אפילו על האמת. וכיון שבהידור מצוה עד שליש לכן ראוי למחויב שבועה להפסיד שליש, כי בהידור מצוה עד שליש, כמבואר במסכת בבא קמא (דף ט ע"ב) ולכן מחויב הנתבע להפסיד שליש כדי שיוכל לקיים את מצות קידוש ה' באופן היותר נכבד שהוא במניעת השבועה". (וקצ"ע שהרי בהידור מצוה חישוב השליש הוא מכל נכסיו ואילו כאן רק ביחס לסך התביעה).

⁵² עיין בשתי ההערות הקודמות. ובשו"ת דברי מלכאל חלק ב' סימן קל"ג (אחר שדחה את הקביעה של שליש כתשלום עבור פדיון שבועה) כתב: "אני נוהג באופן כזה. דהנה בפשרה כזו יש שני דרכים. הדרך האחד לשום כמה שוה השבועה לאיש זה היינו כמה היה נותן כדי להיפטר ממנה. וזה תלוי בערך האיש המחויב השבועה

כא. מי שעבר על 'מי שפרע'⁵³ ובית דין רוצים לחייבו תשלום על כך (כחלק מהפשרה שכוללת דיני שמים – לעיל אות ב'). מסתבר שהתשלום להינצל מקללת 'מי שפרע' גדול יותר מהתשלום עבור מי שמטילים עליו תשלום כדי שיפטר משבועת היסת. שהרי בשבועת היסת מעיקר הדין הוא פטור (שהמוציא מחבירו עליו

מג

ובערך השבועה אם לפי אומדנא טענתו חזקה ויכול לישבע או לא. והדרך השני לפי הענין כי לפעמים ניכר שהוא דין מרומה והתביעה אין בה ממש או להיפוך שהנתבע כופר בשקר. ובדין ההכרח לדון כפי טענות הב"ד... שבזה"ז אסור לדון ע"פ אומדנא. אבל כשהדיין מפשר ביניהם אסור לו לחייב את הזכאי באמת. ומוטל עליו לתת להתובע רק דבר מועט בעד תביעתו אם נראה לדיין שאין בה ממש. או אם דברי הנתבע אין בהם ממש צריך לוותר לו רק דבר מועט מהתביעה. ובכה"ג שייך גם סברת הדרך הראשון, כי כיון שהדיין מרגיש שהאמת עם התובע א"כ הנתבע אין יכול לישבע השבועה המוטלת עליו כי תהא לשקר. ושפיר השבועה שוה הרבה. כי בעד כל הון אין ראוי שישבע איש לשקר ח"ו. ולזה באופן כזה בודאי צריך כל דיין ירא ד' לפשר ע"פ דרך השני. ובפרט אם התנו שהפשרה תהא קרוב לד"ת דודאי באופן כזה הוא קרוב לד"ת וכן"ל. ואם דברי התובע אין בהם ממש והתנה שתהיה הפשרה קרוב לד"ת. יש לצדד שכונתו שלא ידון לפי אומדן דעתו רק לפי הדין. והיינו שישום את ערך שבועת הנתבע לפי כבוד האיש. אבל העיקר נראה שאף באופן זה צריך לפשר באופן שיתנו להתובע דבר מועט לפי שזהו הדין האמיתי להציל עשוק מיד עושקו ולדון דין אמת לאמיתו. ובאופן כזה כשהתובע אינו רוצה להתפשר בדבר מועט. אזי מצוה לחזק את הנתבע שישבע כדי שלא יהא חוטא נשכר".

⁵³ עיין אות ג' ובהערות שם.

▪ פשר הפשרה

(הראיה).

מעשה שהיה שאחד הצדדים עבר על "מי שפרע" והצד שכנגד חוייב להישבע שבועת היסת. וכיון שהתשלום להינצל מ"מי שפרע" הינו גבוה מהתשלום עבור פדיון השבועה, התחייב הצד שעבר על "מי שפרע" לשלם לחבירו שעליו היה לשלם עבור פדיון השבועה.

מד

כב. שומר חייב לשלם אם פשע. אבל אם יש ספק האם מעיקרא קיבל עליו חיוב שמירה, מוטלת עליו חובה להישבע שבועת היסת ולהיפטר ויש מקום לעשות פשרה כדי לפטור אותו מהשבועה⁵⁴

פשרה לעומת דין

כג. יש להסתפק לגבי הלכות הנוהגות ב'דין' האם הן נוהגות גם בפשרה. וכגון:

- האם הדין של "ודל לא תהדר בריבו" נוהג בפשרה⁵⁵.

⁵⁴ עיין הערה 49.

⁵⁵ בפשרה, אסור להטות הפשרה לאחד הצדדים ללא הצדקה – עיין חו"מ סימן י"ב סעיף ב'. (ועיין בהערה 29 בתוכחותו של הרצ"א מדינוב כנגד עושי הפשרה שמתחשבים בנימוקים שאינם נכונים).

■ פשר הפשרה

ועיין בגמ' במו"ק דף כד: ד"ה "עניים" שצערו של עני במות בנו, גדול מצערו של עשיר, כיון שלעני אין שמחה אחרת חוץ מבנו. ולפי זה אם נעשה עוול כלפי עני שיש עליו חיוב בדיני שמים, שמא יש לחייב יותר מאילו העוול הינה נעשה כלפי עשיר, וצ"ע.

וכתב בשו"ת התעוררות תשובה חלק ג' סימן י': "נסתפקתי שנים שבאו לדין התובע והנתבע וע"י טענות הנתבע והתנצלותו נתגלה להתובע מעניו ודוקחו וריחם עליו אבל ע"ד שהיה הנתבע איש נכבד, מימיו לא קיבל מתנות יתבייש הנתבע ליקח ממנו וביקש התובע מהדיין שלא בפניו שיפסוק הדיין שהנתבע פטור מלשלם ואדרבה ע"י טענותיו התובע חייב לו לשלם סכום כך וכך. אם מותר הדיין לעשות כך כי כתוב לא תטה משפט ודל לא תהדר בריבו ומחוייב ליפסוק כאשר אמר התורה כנלע"ד. אבל אם התובע מבקש מהדיין שיעשה פשרה והפשרה יהי נוטה הרבה לטובת הנתבע באופן שהתובע צריך ליתן לו עוד סכום רב יש לדון להקל. הגם שגם על פשר נאמר לא תטה משפט כדאיתא בשו"ע חו"מ, מכל מקום כיון שטעם הפשרה הוא שמוותרים זה כנגד זה ברצון כדי שישאר שלום ביניהם, מכ"מ הלא יכול צד אחד לוותר הרבה בטוב לבו ואינו נוטה משפט. ובזה יל"פ הפסוק 'אמת ומשפט שלום שפטו בשעריכם' הגם שמבקש משפט שלום מכ"מ צריך להיות אמת ודרשו חז"ל אם יש אמת אין משפט וכו' אלא אנו למדין מזה שמצוה לעשות פשרה שזהו משפט 'שלום' זהו פשרה ומ"מ הקרא קורא אותו 'אמת'".

ומשמע מדבריו שבמקרה רגיל אסור לדיין להטות הדין לטובת הדל גם בפשרה. אולם בחידושי ר' אריה לייב סימן צ"ד דן לגבי היזק ראייה וכתב בסיום דבריו: "...משא"כ בשני גגין, דבאמת החיוב הוא על כל אחד ואחד בפני עצמו ורק שלא יעשו שניהם עושה כל אחד החצי וזהו רק פשרה, ובאם יהיה עני ואחד עשיר ימצא לפי דברינו דהאחד יהיה מחוייב לעשות הכל. וזהו חידוש נפלא". ונראה שהוא נוקט שבפשרה ניתן (ופעמים אף חובה) להטות לטובת הדל.

■ פשר הפשרה

- האם חובת המשא ומתן בין הדיינים⁵⁶ קיימת גם בפשרה או כשקיבלו עליהם בין לדין בין לפשרה.
- האם ניתן להכריע על פי רוב כשקיבלו עליהם 'בין לדין בין לפשרה'⁵⁷.

מז

כד. מותר לאדם לומר שהוא רוצה דין ולא פשרה ואינו נחשב סרבן אם אינו מוכן לקבל על עצמו את הפשרה⁵⁸.

וכתב האלשיך הק' בפירושו לתהילים פרק ע"ב, שדוקא אצל דלים שאינם מוותרים אפילו פרוטה אין לעשות פשרה אלא דין (ועיין מש"כ על דבריו בצפנת פענח [מבעל התולדות יעקב יוסף] פש' יתרו ד"ה "ובזה יובן" ובמעיל צדקה להרב אליהו בן אברהם שלמה הכהן, תהילים אות תתק"י למזמור פ"ב).

⁵⁶ עיין בחמרא וחיי לסנהדרין דף ו. ד"ה "ולכן נראה לי" כתב שפשרה מחייבת משא ומתן. ובקצות חו"מ סימן ה' ס"ק ב' (לגבי דין) שבדיעבד אם לא נשאו ונתנו ביניהם לא בטל הדין. ועיין תחומין י"א במאמרו של הרב אליעזר שנקולבסקי שליט"א בהערה 381 ובקובץ בית אהרן וישראל שנה כ"ט גליון ב', כסלו-טבת תשע"ד במאמרו של הרב צבי בוקשפן שליט"א בעמ' צג.

⁵⁷ עיין אות כח ובהערות שם.

⁵⁸ בשו"ת מהרי"ק ריש סימן קפ"ב כתב שהוא פוסק דין כיון שהצדדים לא נתרצו בפשרה. ובחידושי הגר"מ אריק למקוואות בסופו בתולדות חייו של המחבר בחלק 'המאיר לעולם' בעמ' נ' נכתב שכשהיו באים לפניו לדין היה מכריז: "...במקום זה אין משוא פנים בדין ואין גם מקום לפשרה". ותחילה אמר להם שיפנו לאחרים לעשות פשרה ואמר: "אם רצונכם בפשרה פנו נא אליהם ואילו כאן יקוב הדין את ההר..." ע"ש. כלומר, הוא לא שלל את הפשרה אבל בפניו לא עשו פשרות אלא דין. ומסתבר שטעמו הוא שהפשרה היא מצוה המוטלת על בעלי הדין והוא מזכיר

להם את המצוה המוטלת עליהם, אבל עליו מוטלת המצוה לדון ולכן הוא עצמו רק דן דין תורה (ולדבריו צריך לומר, שלמרות שהשו"ע פסק בסימן י"ב סעיף ב': "מצוה לומר לבעלי דינים בתחילה 'הדין אתם רוצים או הפשרה'", אין חובת עשיית הפשרה מוטלת דוקא על הדיין שבפניו באו). ועיין הערות 2,64.

ויש מהאחרונים שכתבו שחובה על בעלי הדין להסכים לפשרה. ובשו"ת מהרש"ך ח"ב סימן קי"ג כתב שכיון שמנהג הסוחרים להתפשר הוא סיטומתא וניתן לכפותם על הפשרה (וציין לו רעק"א בסימן י"ב סעיף י"ג). ועיין צ"א ח"ז סימן מ"ח פרק ט' ופת"ש סימן י"ז ס"ק ו'. ובשו"ת שארית יהודה (הרב יהודה צבי בלום) סימן קנ"ב ד"ה "הן" כתב: "הן אמת שאנחנו דייני ישראל אין אנו מקבלים עלינו לדון דין תורה ממש כמו"ש בשו"ע חו"מ סי' י"ב ס"ב צריכין הדיינים להתרחק בכל היכולת שלא יקבלו עליהם לדון ד"ת. ובטור שם הביא הירושלמי פ"ק דסנהדרין, בימי רשב"י בטלו ד"מ ארשב"י לית דחכים בדין, ריב"ח באו ב' אנשים לפניו א"ל ע"מ שדדיננו ד"ת, א"ל אני יכול לדון לכם ד"ת. ולפי"ז עוד בימי רשב"י אין שום חכם גמור שיוכל לדון דין תורה ובסמ"ג עשין קע"ז גרס בריך רחמנא דליכא דחכים מידון. ופי' בהגהות שה"י מברך להשי"ת על שבטלו ד"מ מלדון ד"ת דכיון דאינם חכמים ובקיאים לא יקבלו עליהם ד"ת וינצלו מעונש ע"ש. מכל הלין טעמים אין אנו מקבלים לדון דין תורה אבל בכל זאת אנו דנים מפי סופרים וספרים הכל עפ"ד שו"ע רק שאינו נקרא ד"ת גמור רק פשרה קרוב לדין ופשרה נמי דין מקרי. ועיין חת"ס או"ח סי' נ"ד שאעפ"כ יורד לנכסיו עפ"י דעתו ומשמת ומנדה על המסרב כי אין לו לדיין אלא מה שענינו רואות (לשון החת"ס שם: "ולולי דבריו נ"ל פירוש אחר בכוונת רשב"א שמא לא יקבלו בעלי דינים את דעתו, כי לכאורה אין לברך שציונו לשפוט בצדק כי שגיאיות מי יבין ואמר רשב"י דין תורה לא ידעתי נהי שעכ"פ אין לדיין אלא מה שענינו רואות ועפ"י דעתו יורד לנכסיו ומשמת ומנדה על המסרב מ"מ אין לברך על זה"). ויתכן שעל פי דבריו נוכל לבאר מדוע יכלים הדיינים לכפות לבוא לפנייהם למרות שהם לא דנים דין תורה ממש, כי גם

■ פשר הפשרה

כה. אם הדיינים אינם רוצים לדון דין אלא רק פשרה, חובה על מח
הקהל להעמיד דיינים שידונו דין תורה ללא פשרה⁵⁹.

מה שהם עושים כיום הינו בבחינת משפט שניתן לכפות עליו, כיון ש'פשרה נמי
מיקרי דין', וצ"ע.

ובעלי תמר על הירושלמי פ"א מסנהדרין הלכה א' ד"ה "ותראה" (עמ' ע"א) כתב:
"ובבית דינו של הגאון העצום ר"י אורנשטיין בעל ישועות יעקב מלבוב וצ"ל היה
רשום על הדלת של בית דינו פסקא זו: "לית אנא חכים למידן דינא" (ויסודו
בירושלמי פ"א מסנהדרין ה"א), ועיין בנספח בהרחבת ענין זה.

וכתב בשו"ת אבני נזר חו"מ סימן כ"ג: "ומעודי בדיני ממונות אני מרחיק א"ע
מאד מלהגיד דין תורה כי לית אנא חכים וכו' רק לעשות פשרה".

⁵⁹ במקום בו אין דיינים כלל, האם מותר ללכת לערכאות. ומה הדין במקרה בו יש
דיין בעיר אבל הדיינים אינם מוכנים לדון לו - עיין ארח משפט (הרב חזן) חו"מ
סימן כ"ו. ועיין גם בשו"ת חקות החיים להגר"ח פאלגי סימן א' (דף ד: מדפי
הספר ד"ה "ומאחר") שדייק מדברי כמה פוסקים (ובהם שו"ת הריב"ש): "דהיכא
דליכא דיינא בארעא או שאינו רוצה לדון שמותר". והעלה שם "דאפילו ליכא
דיין בישראל כלל ואין מי שיודע בתורה עם כל זה לגבי או"ה, ישראל שאינו יודע
עדיף טפי". אמנם הוא לא דן של על מציאות בה הישראל ידון על פי חוקי הגויים.
ובהלכה פסוקה, הלכות דיינים, סימן כ"ו סעיף ב' ס"ק ט' (דף תק"ב מדפי הספר)
כתב: "יש מהאחרונים שכתבו, אם אין בית דין של ישראל במדינה שהוא דר בה,
רשאי אדם מישראל להופיע בפני ערכאות גם ללא רשות בית דין (וציין לדברי
הריב"ש בסימן רט"ז ועוד) וכנגד שיטה זו ציין לאוסרים. ומכאן שאם ננקוט שמי
שאינו רוצה בפשרה אינו נחשב סרבן לדין ואין דיין שמוכן לדון לו דין לכאורה

■ פשר הפשרה

והוסיף הגרז"נ גולדברג שליט"א וביאר שאם לא יצליחו למצוא דיינים שכאלו אין להתיר להם ללכת לערכאות אלא:

נראה שיקבל ישראלים אף שאינם תלמידי חכמים,
ועיין חזו"א מה שפירש בערכאות בסוריא⁶⁰.

מט

עוד נראה, אם מצא בית דין שמוכן לדון בלי פשרה
בחוץ לארץ יכול לחייבו לבוא לשם כמו שמצינו בגמ'
שיש כח להזמין נתבע לבא לארץ ישראל מבבל לדון
דיני קנס⁶¹.

מעשה שהיה, אדם גר בדירה ב'דמי מפתח' ועל פי חוק הגנת

מותר לו ללכת לערכאות על פי השיטה הסוברת שאם אין דייין שמוכן לדון לו,
מותר ללכת לערכאות של גויים, וצ"ע. ועיין אות כז.

⁶⁰ חזו"א, סנהדרין סימן ט"ו אות ד' ד"ה "יש עוד": "יש עוד המחאה של אנשים
שלא למדו כלל תורה והם ידונו כפי משפט בני אדם בשכלם והוא במקום שאין
ביניהם גמיר כלל ושלא יבואו בערכאות, תקנת הציבור כן וכל זה מבואר בתשובת
הרשב"א שהביא הב"י סי' ח' והרשב"א הזכיר דהיינו ערכאות שבסוריא... כיון
שהוא תקנת הציבור. ואע"ג דליכא ביניהם דייין שידון על פי משפטי התורה
ומוכרחים להמנות בעל שכל לפי מוסרי האדם, אינם רשאים לקבל עליהם חקי
עמים או לחוקק חוקים, שהשופט כל דין שלפניו לפי הנראה אליו זהו בכלל פשרה
ואין ניכר הדבר שעזבו מים חיים לחצוב בורות נשברים, אבל אם יסכימו על
חוקים, הרי הם מחללים את התורה...".

⁶¹ עיין סנהדרין דף לא: .

■ פשר הפשרה

הדייר אסור לבעל הבית להוציאו מהדירה, אבל אם בעל הבית רוצה להרוס את הבית ולבנות במקומו בית אחר, הוא יכול לפנות את הדייר ועליו לתת פיצוי לדייר. בעל הבית החליט להרוס את הבית והדייר תובע פיצוי. הדייר טוען שאם הוא יפנה לערכאות יקבל סך גדול יותר מהסך שיקבל בבית הדין שיפסקו לו 'בין לדין ובין לפשרה'.

על פי עיקר הדין מי שאינו רוצה בפשרה אי אפשר לכפותו עליה (כמבואר לעיל) ולכן על עצם העובדה שאינו מסכים לפשרה, אין טענה כלפיו.

נ

ולגופם של דברים, נראה שאם הדבר יבוא לפתחו של בית הדין, אין סיבה שבית הדין לא יגיע לאותה מסקנה כמו זו של הערכאות כיון שההסכם בין הצדדים הינו על פי חוק 'הגנת הדייר' ובית הדין ידון על פי ההסכם שביניהם⁶².

כו. בעל דין שרוצה רק דין ולא פשרה ובא (אפילו) לבית דין קבוע שהסכים לדון להם רק "בין לדין ובין לפשרה" מותר לו לחפש שלשה אחרים שידונו לו דין ללא פשרה. ואם נמצאו שלשה שמוכנים לדון דין אבל הצד שכנגד רוצה רק "בין לדין ובין

⁶² וע"ע סמ"ע סימן כ"ו ס"ק י"א ובט"ז שם (ועיין סמ"ע סימן ס"א ס"ק י"ד) ואכמ"ל.

■ פשר הפשרה

לפשרה", הוא נחשב כמי שמסרב לבוא לדין תורה כיון שאדם יכול לתבוע דין.

כז. אם שני בעלי הדין הסכימו ללכת לדין ולא לפשרה ולא מצאו בית דין שמסכים לעשות דין בלא פשרה. יש לעיין האם נחשב הדבר כמקום שאין בו בית דין ויש להם היתר ללכת לערכאות⁶³, וצ"ע.

כח. הדיינים מזהירים שלא לדון דין תורה⁶⁴, אלא יעשו פשרה או בין

⁶³ כתב בשו"ת הריב"ש סימן רט"ז: "...והיה לו לתבוע זכותו, הוא בעצמו, לפני דייני ישראל, כיון שאיכא דינא בארעא, ולא ללכת לפני עובדי כוכבים. אף אי ליכא דינא בארעא, והיה צריך לדון בערכאות של עובדי כוכבים...". ומשמע מדבריו שבמקום בו אין בית דין של ישראל מותר ללכת לערכאות של גויים, וכך דייק מדבריו הגר"ח פאלג'י בחוקות החיים סימן ח', עי"ש ועיין באות כה ועיין הערה 59.

⁶⁴ שו"ע חו"מ סימן י"ב סעיף כ': "צריכים הדיינים להתרחק בכל היכולת שלא יקבלו עליהם לדון דין תורה". ואם בעלי הדין מתעקשים ורוצים דין תורה יש לעיין האם על הדיינים להסתלק מהדין או שלאחר ששיכנעו את הצדדים לעשות פשרה ולא עשו יצאו הדיינים ידי חובת "כל היכולת" ועתה ידונו דין תורה ומלשון השו"ע שלא כתב לשון 'איסור' אלא 'להתרחק בכל היכולת', נראה שאם לא יסכימו לפשרה ידונו להם הדיינים דין תורה. שאל"כ לא נוכל לקיים את האמור באות כד. ומצינו פסקים ללא פשרה וכגון בשו"ת נחלת שבעה סימן ג': "ואינם רוצים בפשרה רק דוקא דינא". ובספר פרח מטה אהרן (הרב אהרן סולוביצ'יק) עמ' 188

■ פשר הפשרה

לדין ובין לפשרה והכרעתם תהיה קרובה לדין.

כט. כאשר הדיינים יושבים בדין ונושאים ונותנים זה עם זה, אסור להם לומר שהראשון יסכים עם חברו בפרט מסויים והשני יסכים עם הראשון בפרט אחר. כיון שכל אחד מהדיינים צריך לומר את דעתו כמו שהיא ויכריעו על פי הרוב. לעומת זאת בפשרה שאין מכריעים בה על פי הרוב אלא יש צורך שכל הדיינים יסכימו לפשרה⁶⁵, נראה שמותר לדיינים להסכים זה עם זה כדי שיוכלו כולם להגיע להסכמה כיון שהסכמת הצדדים לפשרה כוללת את הרצון שהדיינים יצליחו להגיע להכרעה כדי שתהיה פשרה.

נב

ל. מותר לעשות פשרה בלילה כיון שהדבר נכלל בהסכמתם של

כתב מעשה אודות פסק דין של הגר"ח: "והפסק לא היה על פי פשרה מפני שהטבח סירב לקבל קנין על פשרה...". ועיין הערה 58 ולקמן בנספח.

⁶⁵ שו"ע חו"מ סימן י"ב סעיף י"ח. ובנוסף זה של "בין לדין בין לפשרה" יכולים הדיינים להכריע על פי רוב ולא דוקא שכולם יסכימו לדעה אחת כפי שיש לנהוג בפשרה (עיין רעק"א חו"מ סימן י"ג על דברי הסמ"ע בס"ק כ'). אמנם בספר אגרות ותשובות רבינו חיים בן עטר (בעל אור החיים הק') באגרת אודות "בוררים שנסתלק אחד מהם" כתב: "ומה שכתב עוד מהריק"ש (הערת המו"ל, הערה כ"ב: "מובא בשלימות בהגהות רעק"א") דגם בפשרה הולכין אחר הרוב אם כתב בין לדין ובין לפשרה, פשרה דומיא דדין וכו'. ומה לנו למהריק"ש, כיון דמרן פסק בהדיא היפך דבריו...". ולא ביאר היכן, עיי"ש

■ פשר הפשרה

בעלי הדין לפשרה⁶⁶.

לא. אסור לדיין היושב בדין לטעון טענות עבור אחד מבעלי הדין⁶⁷. אבל בפשרה יכול הדיין לטעון טענות שיועילו לאחד הצדדים אף אם הוא עצמו לא טען טענה זו. ובודאי במקרה בו אחד הצדדים טען טענה ממונית אבל נימוקיו לא הספיקו כדי לתת לו את מה שביקש⁶⁸ אבל הדיינים יודעים שמגיע לו יותר מכח טענה אחרת שהיה יכול לטעון שהדיינים יכולים להתחשב בטענה שלא נאמרה⁶⁹.

נג

מעשה שהיה, שוכר דירה טען כלפי המשכיר שבדירה הצטבר עובש, החלונות אינם אטומים ונכנס גשם, החשמל בבית לא היה בעוצמה מספקת לחמם את כל הדירה ולכן ילדיו חלו והאוכל

⁶⁶ מותר לדון ביום ולגמור בלילה כמבואר בשו"ע חו"מ סימן י"ב סעיף ה'. וכתב הסמ"ע בס"ק ז' שאם נתרצו הצדדים לדונם בלילה מותר לדונם ועוד שעתה מדליקים נרות בלילה. ואם בדין כך ודאי שה"ה בפשרה.

⁶⁷ שו"ע חו"מ סימן י"ז סעיפים ח'-ט'.

⁶⁸ עיין רמ"א חו"מ סימן י"ז סעיף י"ב לגבי בעל דין שתבע חבירו בעד דבר מועט והדיין רואה שיתחייב לו יותר על פי הדין שאין לדיין לפסוק לו יותר ממה שתבע, ועיי"ש בנו"כ.

⁶⁹ נראה לבאר את טעם הדבר, שבפשרה יש מקום לחייב עבור תשלום עבור חיוב בדיני שמים (אות ב') ולכן אם אליבא דאמת מגיע לפלוני כסף רק לא ידע לטעון את טענתו כראוי, הצד שכנגדו חייב בדיני שמים ולכן יכולים הדיינים להתחשב בטענה שלא נטענה בכואם לעשות פשרה.

■ פשר הפשרה

התקלקל וכל בני הבית נאלצו להצטופף בחדר אחד וכו'. ולכן נאלץ השוכר לעזוב את הדירה ולשכור דירה אחרת והוא דרש תשלום עבור ההפסדים שנגרמו לו. אבל השוכר לא טען ששכר הדירה שנדרש ממנו עבור הדירה גבוה מדי עבור דירה במצב כה גרוע, שטענה זו יכולה להתקבל ללא ספק לעומת שאר טענותיו שהינם עבור נזק עקיף ובגרמא שקשה יותר לחייב בעבורן. כיון שבעלי הדין קיבלו קנין לפשרה, ניתן להתחשב בטענת גובה שכר הדירה למרות שלא נטענה בפועל על ידי השוכר.

נד

לב. ועד בית שנתחייב (כנציגי הבנין) לשלם כדי לצאת ידי שמים, אסור לו לשלם בלא הסכמת הדיירים.

אבל אם באו לידי פשרה (עיין אות ב'), מותר להם להתפשר בעצמם ולהינצל מדיני שמים ואינם צריכים לשאול את הדיירים, כיון שמסתבר שנבחרו גם עבור כך⁷⁰.

ובטעם החילוק בין האיסור לשלם כדי לשלם ידי שמים לבין ההיתר להתפשר, ביאר הגרז"נ גולדברג שליט"א:

⁷⁰ שו"ע חו"מ סימן י"ב סעיף ג': "מותר לב"ד לוותר בממון היתומים חוץ מן הדין, כדי להשקיטם ממריבות". ואף ועד הבית בכוחו להתפשר כדי למנוע מחלוקת ותרעומת.

כנראה שמסתבר שנבחרו כנציג הבנין, נבחרו גם לפשרה. אבל אין הכרח שנבחרו לשלם בדיני שמים שמצינו שהגנבים הסכימו לדין תורה אבל לא לדין שמים בדכרי שגנבו לרבא במחתרת⁷¹.

נה

בעלי הדין

לג. בעל דין שאומר שהוא רוצה לדעת תחילה מה הוא הדין ואז יחליט האם הוא רוצה פשרה – אין לקבל את דבריו ואין לומר לו מה הדין⁷².

⁷¹ סנהדרין עב: ותוס' ד"ה "לא". גנבים באו במחתרת וגנבו דיכרי (עזיזים) של רבא והשיבו לו אותם והוא לא קיבל. ועל פי שיטת רב, גנב שבא במחתרת פטור מלהשיב את גניבתו כיון שמתחייב בנפשו אבל בדיני שמים יש עליו חיוב. והגנבים שהשיבו את הדיכרי סברו שיש עליהם חובה לצאת בידי אדם ולכן השיבו, אבל הם לא רצו לצאת ידי שמים, ולכן למרות שהם השיבו לרבא, השבתם היתה (מבחינתם) בטעות, ורבא נתן להם את הדיכרי.

⁷² (עיין לעיל אות יב - עד מתי מותר לעשות פשרה). כדי שבית דין יוכלו לומר מה הדין, עליהם לחקור ולברר באופן מדויק את פרטי הדין. ולשיטת תוס' בסנהדרין דף ו: ד"ה "נגמר" אין לעשות פשרה אחרי: "שכבר דקדקו בדין היטב וכמו גמרו את הדין דלא מיחסר אלא איש פלוני אתה חייב דכיון דנתברר כל כך אין להטעותו לעשות פשרה שאילמלא היה יודע שנתברר דינו לזכות לא היה מתרצה לפשרה בשום ענין". ונמצא שקיים חשש שאם אחד הצדדים ידע את הדין הוא לא יסכים לפשרה ולכן אין לגלות לו מראש. והשו"ע בחו"מ סימן י"ב סעיף

סוגי הפּשרה

לד. כאשר יש אפשרות לברר מה הוא הדין ולהכריעו, קיימת מצוה
לעשות פשרה ויש בכך משום עשיית שלום וגם חסכון בכסף
(הוצאות שונות על הבאת ראיות) ובזמן. אבל הדיינים אינם
יכולים לכפות על הפשרה ורק אם שני הצדדים הסכימו לפשרה
יכולים הדיינים לעשות פשרה, ויעשו קנין על הפשרה⁷³.

ב' פסק שאסור לעשות פשרה לאחר שאמרו הדיינים "איש פלוני אתה זכאי".
ולכאורה על פי דברי השו"ע כל עוד לא אמרו אמירה זו מותר לעשות פשרה וא"כ
יוכלו הדיינים לברר את עומק הדין ואז יאמרו לו את מסקנתם והוא יחליט האם
הוא רוצה פשרה. אולם נראה שגם לשיטת השו"ע מסתבר שאם יתגלה לו שהוא
זכאי על פי דין הוא לא ירצה להסכים לפשרה. ועוד, שחלק ממעלת הפשרה היא
בכך שהדיינים אינם מדקדקים והדיון יהיה מהר וכו' וכמבואר לעיל אות טו ואילך.
ואם מעיקרא יצטרכו הדיינים לברר את עומק הדין, לא נרועה את המעלות הללו
של הפשרה.

⁷³ שו"ע חו"מ סימן י"ב סעיף ב', ד'. ועיין חכמת שלמה על סעיף ב' ומשמע
מדבריו שנקט שדברי הרמ"א שם: "ואין בית דין יכולין לכוף ליכנס לפניו משורת
הדין אע"פ שהראה להם שהוא מן הראוי ויש חולקים" - הינם אודות היכולת של
בית דין לכפות על הפשרה (שהיא נחשבת לפניו משורת הדין) ומסקנתו: "אשר
שאל... אם יפה עשה שלא רצה לכוף על הפשר. תשובה. יפה עשה שנתירא כי
בכל מקום שכתב הרב ויש חולקים, העיקר כדעה הראשונה ובפרט להוציא ממון
הרי יכול לומר קים לי (עיין הערה 27) ומכל שכן דאין לדיין לכנוס בזה בעובי

לה. במקרה בו אין אפשרות לברר את הדין⁷⁴, יש כח ביד הדיינים
לעשות פשרה בעל כורחם של בעלי הדין⁷⁵. וכגון:

הקורה מיהו לקרותו עברייני כדעת האו"ת (תומים ס"ק ד') אין כאן הוצאת ממון,
בזה יפה עשה (עיין הערה 4). ואף המהרי"ק בסוף שורש פ' כתב: "אמנם כדי
לעשות עמך לפני משורת הדין ואמרו רז"ל איזהו משפט שיש בו צדקה הוי אומר
זו פשרה...".

⁷⁴ כיון שעל פי דין אין הכרעה מה לעשות – עיין לקמן אות לה ואילך.
⁷⁵ שו"ע חו"מ סימן י"ב סעיף ה' וסמ"ע ס"ק י"ב. ויסודו מתשובת הרא"ש כלל
ק"ז סימן ו' ד"ה "עוד שאלוהו הרבה". מדברי הרא"ש נראה שהדיין יכול לכפות
פשרה זו גם במקרים בהם אילו היו ראיות טובות יותר או בעל הדין לא היה רמאי
היה אפשר לגלות את האמת, ג"כ יכול הדיין להכריע מאומד דעתו ובדין שהוא
מעין פשרה. ויל"ע מה הם הגבולות של הלכה זו. ועיין הלכה פסוקה, כאן.
ובסעיף ט"ו כתב השו"ע: "מי שנתפשר מפני שלא היה לו ראיה או שטר ואחר כך
מצא – יכול לחזור בו. ומדובר במקרה של פשרה שהיתה זקוקה להסכמת
הצדדים. ומסתבר שאף בפשרה שהדיינים כופים על בעלי הדין כיון שהדין לא היה
יכול להתברר, אם לבסוף יש דרך לברר, יש אפשרות לבטל את הפשרה (אמנם עיין
הערה 78).

ומכח דברי השו"ע שלפנינו ביאר הגר"א את דין הפשרה שבשו"ע חו"מ סימן ט"ו
סעיף ה': "יש לדיין לדון דיני ממונות על פי הדברים שדעתו נוטה להם שהם אמת,
והדבר חזק בלבו שהוא כך אף על פי שאין שם ראיה ברורה. ומשרבו בתי דינים
שאינם הגונים ובעלי בינה, הסכימו שלא יהפכו שבועה אלא בראיה ברורה, ולא
יפגמו שטר ויפסידו חזקתו על פי עדות אשה או קרוב אף על פי שדעתו סומכת על
דבריהם, וכן אין מוציאים מהיתומים אלא בראיה ברורה, לא בדעת הדיין ולא

■ פשר הפשרה

- שתי ספינות העוברות בנהר ושתיהן אינן יכולות לעבור במקום צר, על פי דין אין הכרעה מי תעבור ראשונה. הכרעת הגמרא שהספינה הטעונה תעבור לפני הספינה הריקה⁷⁶, הינה פשרה שבית דין כופין עליה⁷⁷.

נח

באומדן המת או הטוען. ואעפ"כ אם העיד אדם נאמן בדבר מכל הדברים ונטתה דעת הדיין שאמת הוא אומר, ממתינ בדין ואינו דוחה עדותו, ונושא ונותן עם בעלי דינים עד שיוודו לדברי העד, ודורש וחוקר עד שיתברר הדבר או יעשו פשרה, או יסתלק מן הדין כמו שנתבאר". ובפשטות כיון שהגר"א בס"ק כ"ד ציין לדברי השו"ע בסימן י"ב כוונתו לומר שיכולים הדיינים לכפות על הפשרה. אמנם עיין באריכות בברכת אליהו שדן האם כוונת הגר"א שניתן לכפות על הפשרה או רק הסכמת הצדדים והאם הדבר תלוי המחלוקת פוסקים, עיין בדבריו בהרחבה. ועיין הערה 104. ועיין בהערה 49 לגבי האפשרות להטיל פשרה כדי למנוע שבועה.

⁷⁶ גמ' סנהדרין דף ל"ב: "כדתניא צדק צדק תרדף אחד לדין ואחד לפשרה כיצד שתי ספינות עוברות בנהר ופגעו זה בזה אם עוברות שתיהן שתייהן טובעות בזה אחר זה שתייהן עוברות וכן שני גמלים שהיו עולים במעלות בית חורון ופגעו זה בזה אם עלו שניהן שניהן נופלין בזה אחר זה שניהן עולין הא כיצד טעונה ושאינה טעונה תידחה שאינה טעונה מפני טעונה קרובה ושאינה קרובה תידחה קרובה מפני שאינה קרובה היו שתייהן קרובות שתיהן רחוקות הטל פשרה ביניהן ומעלות שבר זו לזו".

⁷⁷ ועיין בשו"ת משיב דבר ח"ג סימן י' שג"כ ביאר כך את דברי הגמ' וכן בהעמק דבר בתחילת פש' שופטים. וביאר שם הנצי"ב שזו הכוונה שלא חרבה ירושלים אלא שהעמידו דבריהם על דין תורה והיינו שלא הסכימו לעשות פשרה במקום שהדין נותן לעשות פשרה. ובמשך חכמה בתחילת פרשת שופטים ביאר שבמקום

■ פשר הפשרה

- לשיטת סומכוס, ממון המוטל בספק חולקין כיון שמדובר במציאות בה אין הכרעה על פי דין, והחלוקה היא פשרה שבית דין כופין עליה (ואף חכמים היו מודים לו אילו לא היה קיים הכלל של המע"ה)⁷⁸.

נט

- שנים אוחזין בטלית וכל אחד מהם אומר שהוא מצא את הטלית, הדין הוא שחולקים ביניהם. והחלוקה היא פשרה שבית דין כופין עליה⁷⁹.

בו לא ניתן להגיע לדין יש מצוה על בעלי הדינים לעשות פשרה, אבל לא הזכיר שיש אפשרות על הדיין לכפות פשרה ונראה שחולק על המשיב דבר הנ"ל (עיין במהד' הרב קופרמן שהעיר על כך).

⁷⁸ גמ' ב"ק דף מו. ובשערי ישר, שער ה' פרק י' ד"ה "והנה מה שבארנו" כתב: "דהנה הדין יחלוקו בדררא דממונא לסומכוס או לדיין היכא דליכא חזקת מרא קמא... שדין חלוקה כה"ג הוא ענין פשרה. וההבדל בזה מפשרה בעלמא, דהתם הבעלי דינים מתפשרים מרצונם ומקנים זה לזה והכא הוא פשרה בעל כורחם של הבעלי דינים... היינו כיון שמצווים מן השמים לעשות משפט הרי הסכימו מן השמים שמה שיעשו ע"י משפטם שיהיה כן באמת". ולע"ש שדן בנפ"מ בין סוגי הפשרות ומתי עליו לעשות תשובה אם שיקר. ועיין הערה 75 ובאות מב.

⁷⁹ עיין תחילת מסכת ב"מ. ובמקרה זה אין הוכחה למי שייכת הטלית (וההכרעה שהטלית של שניהם אליכא דאמת נכונה רק במקרה בו הגביהו שניהם יחדיו אבל זה הוא מקרה נדיר) וההכרעה לחלוק בכל מקרה היא פשרה. ועיין חידושי הגרנ"ט ב"מ קל"ה. ובדברי השערי ישר שבהערה הקודמת.

■ פשר הפשרה

ס

- סוחר בהמות קנה שור ומכרו לאפוטרופוס של יתומים, זה מסרו לרועה שהעמידו יחד עם שאר השוורים והניח לפניהם אוכל, אולם השור שלא היו לו שיניים לא אכל והשור מת. סוחר הבהמות החזיר את הכסף שקיבל אולם הוא תבע את הרועה שלא שם לב שלשור אין שיניים. ודינו הוא לשלם שליש כפשרה חזו פשרה שבית דין כופין עליה כפי שביאר רש"י בסוגיא⁸⁰.

וכנגד האמור כאן כתב הגרז"נ גולדברג שליט"א :

בתוס' ריש ב"מ מבואר ששניהם מחזיקים מוכח ששניהן הגביהו. אכן מה שכתב ששניהם הגביהו ביחד זה מקרה נדיר, יש לומר שבטלית אם אחד הגביה קצה אחד של הטלית והקצה השני מוטל על הקרקע, אם השני יגביה קצה השני אפילו לאחר זמן רב, הטלית קנוי לשניהם. והיה מקום לומר למה נקטו טלית ולא כל דבר, אכן מהפוסקים לא עורר על זה (וכאן אין דררא דממונא).

⁸⁰ גמ' ב"מ דף מב: ושיטת ר"ת (תוד"ה "דמי") שמדובר בחיוב על פי דין. ורש"י ביאר שמדובר בפשרה שהרועה (שאינו אחראי ישירות כלפי המוכר רק כלפי היתומים, חוייב לשלם ליתומים) שפשיעת הרועה "אין פשיעה כל כך דאמר בהדי תוראי אוקימתיה וכו' – הטיל פשרה ביניהם...". ועי"ש בסוגיא. וכתב שם רש"י שאילו היה מדובר בהפסד ליתומים עצמם (אילו המוכר לא היה משיב את כספם) לא היו באים לידי פשרה כיון "דיתמי לאו בני מחילה ניהו...". ויש לעיין אם

■ פשר הפשרה

- פייסות שבמקדש⁸¹ הינם גם כן פשרה כיון שעל פי דין אין עדיפות לאף כהן על חבירו⁸². וכהן אינו יכול לערער על

סא

מדובר שאין זו "פשיעה כל כך" כיצד היה ניתן לחייב תשלום מלא מהרועה ליתומים (אילו היו מפסידים) ולאידך גיסא מדוע להטיל פשרה במקום בו היה ניתן להטיל תשלום מלא על פי דין וכפי שהקשה בשטמ"ק בשם הרשב"א: "ואינו מחזור שאלו היה מן הדין לשלם דמי כולו האיך נטיל פשרה ביניהם שלא ברצון הבעלים" (ועיין בשיעורי רבי דוד פוברסקי ובברכת אברהם כאן) ? ושואל מדובר בפשיעה אבל כיון שהרועה אינו שומר ישירות למוכר, אין להחשיבו פושע כל כך כנגדו ולפיכך באה הפשרה הכפויה. ויתכן שזו היא כוונת הנתיבות בסמ"ק רל"ב בביאורים ס"ק ו', עי"ש. ועיין הערה 84.

⁸¹ יומא דף כה. .

⁸² אבל כשלצד אחד יש עדיפות על חבירו לא מטילים גורל. וכפי שמצאנו בדין אותו ואת בנו שאסור לשחוט שניהם ביום אחד וכתב השו"ע ביו"ד סימן ט"ז סעיף ו': "אבל אם לקחום משנים, שניהם שוים, וכל מי שישחוט תחלה זריז ונשכר" וביאר שם הט"ז בס"ק ט': "זריז ונשכר - רש"י פי' זריז דלא עביד איסורא ונשכר שיאכל בשר ונ"ל מדשבחוהו חכמים וקראוהו זריז משמע שיש מעלה באותו שקדם ושחט והיינו שא"ל לו לבא לידי איסור משא"כ השני שאפשר שישכח ויעשה איסור וישחוט וע"כ אין לב"ד להכניס עצמם בדבר ולומר שיפילו גורלות מי מהם ישחוט תחלה כי אין להם להפקיע זכות של כל אחד שרוצה להקרא זריז והיינו כל שיש לכל אחד היתר לשחוט משא"כ בקנו מאחד וקדם השני ושחט קודם ללוקח ראשון דלא זו דלא נקרא זריז אלא אפילו חוטא מיקרי שגזל זכותו של לוקח ראשון כנ"ל ברור".

■ פשר הפשרה

ההחלטה להטיל פיס והרי זו פשרה שכופין עליה⁸³.

- בהלכות בהן נאמר "שודא דדייני", לשיטת ר"ת הפירוש הוא שהדיין יכריע כפי שהוא רוצה והרי זו פשרה שבית דין כופין עליה⁸⁴.

סב

⁸³ ולגבי הטלת גורל מי יזכה בחלק גדול ומי בחלק קטן – עיין או"ח סימן שכ"ב סעיף ו' לאסור אפילו לבני ביתו. אבל מסתבר שאם מטילים גורל לחלק חלקים לא שווים ומי שקיבל חלק גדול ישלם למי שיקבל חלק קטן, מותר.

⁸⁴ עיין תוס' קידושין דף עד. ד"ה "שודא" בשיטת ר"ת. ועי"ש גם בשיטת רש"י. ואמנם דייק בלשון הב"י בחו"מ סימן י"ב שכתב בשם תשובת הרא"ש ק"ז סימן ו': " כתב הרא"ש בתשובות כלל ק"ז סימן ו' שניתן לדיין כח לעשות דין כעין פשרה בפרק המפקיד (בבא מציעא מב:) ההוא אפטרופא דיתמי דזבן תורא ומסריה לבקרא וכו' וכתב אין כח ורשות להוציא הדין חלוק מתחת ידו שצריך לגמור (ולשלם) [ולהשלים] הדין כדי להטיל שלום בעולם ולכך נתנו חכמים רשות לדיין לפסוק לפי ראות עיניו במקום שאין הדבר יכול להתברר בראיות ובעדויות פעמים באומד הדעת ופעמים כמו שיראה הדיין בלא טעם ובלא ראייה ובלא אומד הדעת היינו שודא לפירוש התוספות (קידושין עד. ב"ב לה. ד"ה שודא) ופעמים על דרך פשרה". ומשמע ששודא אינו פשרה. ועיין ליד ציון הערה 88.

והוסיף על האמור הגרז"נ גולדברג שליט"א:

ונראה שזה כעין גורל מה שהדיין פוסק לא מכח הדין אלא מרצונו

■ פשר הפשרה

- קיימים מקרים בהם התשלום שמתחייבים בו כמה אנשים מתחלק חלקו על פי מספר הנפשות וחלקו על פי הממון שיש לאנשים. ומשמע שחז"ל תיקנו לחלק את ההוצאה למחצה בלי לדקדק מה הוא הסכום המדויק שיש לגבות לפי הנפשות ומה הוא הסכום המדויק שיש לגבות על פי ממון. והרי זו הכרעה שנובעת מפשרה שיש יכולת לכפות עליה⁸⁵.

ל. על פי האמור לעיל, בתים משותפים שקיימת גביה אחידה של מסי ועד בית מכל הדיירים הרי זו פשרה. כיון שעל פי הדין התשלום היה צריך להיות על פי ההנאה וההוצאה שגורם כל אחד מהדיירים (ומחצה על פי ממון ומחצה על פי נפשות).

סג

וכגון, חיוב התשלום עבור חשבון החשמל שבחדר המדרגות, על מספר הפעמים שהוא מדליק את האור במדרגות וכן לשלם על פי מספר הפעמים שהוא עולה ויורד במעלית ועל פי הקומה בה הוא גר (ואם הוא גר בקומת כניסה לא היה מקום לחייבו תשלום על השימוש במעלית) וגם חיוב תשלום על זיפות הגג המשותף מוטל על פי דין רק על מי שיהנה מהזיפות (והיינו על דיירי הקומות העליונות), וכך גם בשאר ההוצאות המשותפות. וכל החישובים הללו ודומיהם הם מסובכים וכמעט בלתי אפשריים (ואם יבואו לחשב, העלות של החישוב תהיה גבוהה מאד) ולכן

⁸⁵ עיין ב"ק דף קטז: וברש"י שם. ב"ב דף ז: ובמפרשים וביד רמ"ה שם. ועיין שו"ע חו"מ סימן קס"ג סעיף ג' (לגבי בניית חומה) ואו"ח סימן נ"ה סעיף כ"א.

■ פשר הפשרה

נכון הדבר לעשות פשרה שאפשר לכפות עליה.

מעשה שהיה, בית משותף שתשלום מסי ועד הבית היה בחלוקה שווה על פי מספר הדירות (בהנחה שבכל דירה גרה משפחה אחת). אחד השכנים חילק את דירתו מבפנים (הדבר אינו ניכר כלפי חוץ) והשכיר כל חלק מהדירה למשפחה אחרת. ונראה שכיון שמנהגם הוא שהתשלום הוא על פי דירות ועתה יש כאן שתי דירות, על כל משפחה לשלם תשלום מלא של דמי ועד הבית.

סד עוד מעשה שהיה, בנין שיש בו שתי כניסות, בכניסה אחת גביית דמי ועד הבית הינה על פי גודל הדירות ואילו בכניסה השניה דמי ועד הבית נגבים על פי חלוקה שווה בין הדירות. עתה הם זיפתו את הגג המשותף והוסכם שכל כניסה תשלם מחצית מהתשלום של הזיפות. עלתה השאלה האם החלוקה הפנימית בכל כניסה תהיה כפי שהיו רגילים עד עתה או שעליהם למצוא דרך בה כל הדיירים בשתי הכניסות ישלמו באותו אופן. וההכרעה היא שכל כניסה תשלם על פי המורגל אצלה. וכל דרכי התשלום הללו (ע"פ גודל הדירה, חלוקה שווה לדירות, חלוקה שווה של התשלום עבור הזיפות) הינם בכלל פשרה.

לז. אחר שנים רבות של נישואין מאד קשה לחשב את הסכום של נכסי צאן ברזל או נכסי מלוג שהביאה האשה. ועל פי דין על

■ פשר הפשרה

הבעל או יורשיו להשיב לאשה נכסים אלו לאשה ולכן נכון להתפשר.

לח. במקרה של מקח שהתגלה בו קלקול שאפשר לתקנו, כתב הרא"ש שהמוכר יכול לתקן את המוצר ולתת אותו לקונה ואי אפשר לבטל את המקח⁸⁶. ומסתבר שהדבר תלוי ברצונו של המוכר ואם המוכר אינו רוצה לתקן הוא יכול להשיב את המעות.

סה אולם במקרה בו הקונה אינו מסכים לבטל את המקח (ורוצה להשאיר את החפץ בידו למרות המום שיש בו ולמרות שהמוכר אינו רוצה לתקן) אבל הוא רוצה לקבל חזרה מהמוכר את ההפרש בין חפץ תקין לבין חפץ שיש בו מום, לא נאמר בהלכה מה הדין במקרה זה ולקונה אין זכות הלכתית לדרוש זאת. ולכן מסתבר שעליהם להתפשר.

אמנם, לא מוכרע האם זו פשרה שבית דין כופין עליה (כיון שהדין אינו ברור) או שכיון שהוא הביא עצמו לידי כך, אין לכפות פשרה ללא הסכמה, וצ"ע.

מעשה שהיה, אדם קנה קרקע במכרו ועל פי תנאי המכרז היה עליו לבנות תוך שנתיים והוא בנה שלד של בנין. אחרי מספר

⁸⁶ שו"ת הרא"ש כלל צ"ו סימן ו', שו"ע חו"מ סימן רל"ב סעיף ה'. ועי"ש בסעיף

■ פשר הפשרה

שנים העירייה דרשה ממנו להשלים את הבניה שאם לא כן העירייה תהרוס את השלד (כיון שהמקום הפך להיות מקום מפגש של צרכני סמים וכדו'). הוא מכר את השלד במחיר הפסד לאדם אחר והקונה השלים את הבניה.

על פי החוק, מכירת שלד בנין מחייבת תשלום מס שבח על ידי המוכר, אבל במכירת בנין בנוי, הקונה הוא זה שמשלם מס רכישה (ותשלום מס רכישה הינו זול מתשלום מס שבח). הצדדים הסכימו שבהסכם המכירה הם יכתבו סכום גבוה כדי שכלפי השלטונות יראה הדבר שנמכר בנין בנוי והקונה ישלם דמי מס הרכישה שהם זולים מדמי מס השבח והמוכר יחזיר לו את מה שהוא ישלם.

סו

על הקונה הוטל מס רכישה גבוה, כיון שבאותה שנה הוא ביצע עיסקה נוספת (ומי שעושה יותר מעיסקה אחת בשנה – משלם יותר) והקונה תובע מהמוכר שיעמוד בהסכם וישלם לו את דמי מס הרכישה. אולם המוכר טוען שהקונה לא הודיע לו שהוא רכש בית נוסף באותה שנה (ולכן מס הרכישה גבוה) והקונה מודה שלא הודיע לו בכך ואומר ששכח מהקניה.

המוכר מוכן לבטל את העסקא אולם הקונה רוצה לקיימה. ועל פי הדין, אם שניהם היו רוצים לבטל את העסקא, העסקא היתה

■ פשר הפשרה

מתבטלת והמוכר היה צריך לשלם לקונה את השקעתו בבניה מדין "יורד לשדה חבירו", אבל כיון שהקונה אינו רוצה לבטל את העסקה והוא אינו יכול להכריח את המוכר לקיימה שהרי המוכר טוען למקח טעות, על הקונה לשלם בעצמו את מס הרכישה, אולם גם לקונה יש טענה, שאילו היה יודע שהסכום כל כך גבוה הוא לא היה נכנס לעסקא, וכיון שכך עליהם להתפשר.

והוסיף הגר"נ גולדברג שליט"א:

סז

צ"ע אם כופין⁸⁷, שלא מצינו כופין רק במקום שלא ניתן להכריע. אמנם ברש"י ב"מ מב' ד"ה ומשלם מצינו שעשו פשרה וקצת נראה שלא עשו קנין על הפשרה⁸⁸, וצ"ע.

ביטול פשרה

לט. פשרה שנעשתה מחמת אונס אינה פשרה⁸⁹. ולכן אם בית משפט של ערכאות מפנה לגישור (שאינו נחשב ערכאות), יש בכך תועלת כיון שלא נידונים בערכאות. אבל אם אחד הצדדים

⁸⁷ פירוש, האם כופין על פשרה זו.

⁸⁸ עיין הערה 84.

⁸⁹ עיין שו"ע חו"מ סימן י"ב סעיף י"א. אמנם עיין גם קצות סימן ר"ה ס"ק ב'.

■ פשר הפשרה

הסכים ללכת למגשר בגלל שמפחד שאם לא יסכים, בית המשפט יחייב אותו לשלם, יש לו טענת אונס ביחס לפשרה⁹⁰.

אמנם הגרז"נ גולדברג שליט"א הוסיף שיש מקום להסתפק בדבר:

פשרה דינה כמכר. דהיינו שאם כפו על פשרה הרי זה כתלויה ומכר ורק אם מסר מודעא מתבטל ומסברה נראה שגם פשרה של ערכאות נחשב כתלויה ומכר. וא"כ ספק שמא כן יועיל.

סח

מעשה שהיה, אדם שהיה לו דין ודברים כנגד חברת בניה שלא הסכימה לבוא לדין תורה אלא כן הוא מעיקרא הוא יפקיד את הסכום שתובעת חברת הבניה בידי שלישי. והוא לא רוצה לעשות כך ולכן הוא יאלץ להתפשר עם חברת הבניה. הדרך הנכונה היא לתבוע את חברת הבניה בדין תורה (בלא הסכמת החברה) ואם הם יסרבו לבוא ימסור מודעה קודם הפשרה. ועצם העובדה שהם לא רוצים לבוא לדין מהווה ידיעה שהוא אכן אנוס⁹¹.

⁹⁰ עיין שו"ת לב אריה (הרב גרוסנס זצ"ל) ח"א סימן נ"א שכתב שפשרה שנעשתה מחוץ לאולם המשפט מחשש שמא יבוא למשפט, נחשבת כפשרה שנעשתה בערכאות, עי"ש. ועיין שו"ע חו"מ סימן י"ב סעיף י"א.

⁹¹ עיין חו"מ סימן ר"ה סעיף א' שהעדים צריכים לדעת שמוסר המודעה היה אנוס.

■ פשר הפשרה

מ. למרות שאין מדקדקין בפשרה (אות יד ואילך), אם הדיינים החליטו על חיוב תשלום, כגון שליש מסך התביעה, ונפלה טעות בחישוב הסכום, יש לתקן את הטעות למרות שמעיקרא היה מותר לדיינים לקבוע סכום אחר ולא דוקא שלישי⁹².

מא. אם אחר הפשרה נתברר שאחד הצדדים קרוב לדיין, ניתן לבטל את הפשרה כי האנשים מקפידים על כך.

מב. אם אחד הצדדים שיקר, הפשרה בטלה⁹³. ואם השקר לא נודע, המחזיק בממון שלא כדין הרי שהוא מחזיק בידו ממון גזול.

סט

מג. מי שלא היתה לו ברירה ובא לערכאות והם יפשרו בין הצדדים, הוא יכול למסור מודעה על הפשרה קודם הדיון ולומר שהיה אנוס⁹⁴.

פשרה בריבית ובערכאות

מד. אסור לתובע לתבוע ריבית מתוך כוונה להתפשר כיון שריבית היא איסור ואסור לו לתבוע איסור. אמנם אדם שנאלץ לתבוע בערכאות (הנתבע סירב לדון) ונראה לו שהשופט לא יפסוק לתת לו את כל המגיע לו (מחמת פשרה שיטיל השופט או מכל

⁹² לעיל אות כ.

⁹³ עיין חו"מ סימן י"ב סעיף י"ד וכן סימן כ"ה סעיף ה'.

⁹⁴ ולגבי עצם הפשרה בפני ערכאות עיין סמ"ע סימן ס"ח ס"ק י"ג.

■ פשר הפשרה

סיבה אחרת) מותר לו לומר לשופט שהוא לא דרש ריבית בשעת התביעה ואם השופט יתחשב בכך בשעה שהוא מחשב את הסכומים או מטיל פשרה אין בכך איסור.

מה. כאשר ערכאות חייבו אדם לשלם וקבעו שאם לא ישלם בזמן עליו לשלם ריבית, מותר לקבל את הריבית כל עוד הסכום של הריבית אינו יותר גבוה מהסך האמיתי של החוב. והעובדה שהתשלום עבור עיכוב הזמן נקרא 'ריבית' אינו מעכב, אולם עדיף שיכתבו לשון 'פיצויים'.

ע

מו. אסור לעשות פשרה לתשלום חלק מריבית אבל במקרה של ספק האם מדובר בחיוב על פי דין או מכח ריבית מותר לעשות פשרה – כך כתב האבני נזר⁹⁵.

⁹⁵ שו"ת אבני נזר, חו"מ סימן כ"ג: "יקרת מכתבו הגיעני ובו שאלת חכם בענין איסור רבית. ואשר העמיס עלי להגיד הלכה ברורה באשר אי אפשר לתווך ולעשות פשרה בענין רבית כי יש בזה משום לא תשימון לא כן אנכי עמדי. ואם הדיין יודע שהוא רבית ומ"מ רוצה לעשות פשרה בזה הדין עם כת"ר. אך אם עדיין אין ההלכה מבוררת לו וע"כ עושה פשרה נ"ל דשפיר דמי. כי איסור נתינת רבית הוא כשנותן לפרעון הרבית אבל לא כשנותן מחמת ספק שמא חייב מחמת שאינו חשוב רבית. ולדווחא דמילתא יוכל לפשר שימחול המלוה כל חוב רבית שיש עליו. כי רבית ממון גמור הוא [כמ"ש ריטב"א (פ"ק דקידושין ו' ע"ב)] והשטמ"ק (ריש פרק הגוזל בתרא) דלבריה לא אזהיר רחמנא ליקח הרבית שנתחייב לאביו מ"מ מוכח שנתחייב לאביו אלא שאסור למלוה לקחתו ולבנו מותר]. ושוב לא יהי' הד"ת בענין רבית רק כשאר ד"ת. וכמדומה לי שמעשים בכל יום בכל בתי דינים שעושים פשרה גם בד"ת שנוגע באיסור רבית".

■ פשר הפשרה

מעשה שהיה, אדם קיבל מספר פעמים סכומי כסף מאחד מבני משפחתו כדי שיפקיד אותם בחשבון הבנק שלו בפקדונות נושאי ריבית מתוך מטרה שכעבור זמן ישיב לבעל הכסף את כספו עם הריבית שתתצטבר (ולבנק יש היתר עיסקא אבל בין שניהם לא נעשה היתר עיסקא) המקבל הפקיד את הכסף ביחד עם כספו ולאחר זמן כשרצה הנותן לקבל את הקרן והריבית, השיב לו המקבל את הקרן. והתעורר קושי לחשב מה הוא סכום הריבית (כיון שהכסף הופקד ביחד עם כספו של המקבל). שני הצדדים רצו להתפשר ביניהם ולמחול זה לזה אם טעו בסכומים. אולם עלתה השאלה, שכיון שבין המקבל לבין הנותן לא נעשה היתר עיסקא הרי שהמקבל הינו לזה שמחזיר ריבית למלוה. ואסור להתפשר במקרה של ודאי ריבית. אמנם כיון שהמקבל קיבל את הריבית על פי תנאי הבנק, יש מקום לומר שכוונתם היתה שהיתר העיסקא של הבנק יחול גם בין הנותן למקבל⁹⁶ ואף אם סברא זו לא מוסכמת לכל, מידי ספק לא יצאה ואפשר לקבל את פשרתם על פי דברי האבני נזר שאם קיים ספק האם התשלום הוא חוב או ריבית, מותר להתפשר.

פשרה לעומת מחילה

⁹⁶ עיין ט"ז יו"ד סימן ק"ע ס"ק ג', עצי לבונה ק"ע ס"ק א'.

■ פשר הפשרה

מז. כשבית דין עושים פשרה, על הצדדים לעשות קנין לקיים את הפשרה כדי שהדבר לא יחשב מחילה בטעות⁹⁷. אבל כשאדם מוחל לחבירו על חלק מחובו ואומר לו שהוא שהוא 'מוחל כדי להתפשר' עימו, זו אינה פשרה אלא מחילה שחלה ללא קנין, למרות שנקט לשון פשרה. ולכן אשה שמוחלת חלק מכתובתה כדי לקבל גט, אינה יכולה לטעון לאחר מכן שזו היתה פשרה בטעות כיון שהיא זו שמחלה ומחילה חלה.

ובביאור האמור כתב הגר"נ גולדברג שליט"א:

עב

אכן אם הוא חייב על פי דין לגרש, בזה יש לומר שמחלה - כאילו הבטיחה יותר מהראוי ויכולה לומר 'משטה אני' וכמו שמצינו בטול דינר והעבירני בבורח מבית הסוהר⁹⁸ ומבואר בגמ' יבמות שהמבטיחים שכר הרבה בעד חליצה, אם הוא יבם הגון חייבת לשלם ואם אינו הגון יכולה לומר משטה אני בך⁹⁹.

מתי לא קיים חיוב שבועת היסת

⁹⁷ עיין תוס' סנהדרין דף ו. ד"ה "צריכה".

⁹⁸ ב"ק דף קט"ז: "תניא הרי שהיה בורח מבית האסורין והיתה מעבורת לפניו אמר

לו טול דינר והעבירני אין לו אלא שכרו אלמא אמר ליה משטה אני בך".

⁹⁹ יבמות דף קו. ועיין במאזנים למשפט סימן י"ב סעיף ז'.

■ פשר הפשרה

מח. חיוב שבועת היסת (שיש אפשרות להטיל פשרה כדי למנוע אותה – לעיל אות כ') קיים רק במקרה בו יש הכחשה בין הצדדים וכל צד טוען שחבירו משקר (כגון האם היה חוב) אבל כששני הצדדים מודים שיתכן שכל צד הבין באופן שונה, אין חיוב שבועת היסת - כך נראה פשוט.

מעשה שהיה, הורים שילמו בכל חודש תשלום לתלמוד תורה ובסיום הלימודים הם הפסיקו לשלם. הת"ת טוען שהתשלום צריך להימשך גם עבור חודשי החופשה. וההורים טוענים שמעולם לא דיברו איתם על כך ואילו הת"ת אומר שכך משלמים כל השאר ושאר הורי התלמידים נתנו בתחילת השנה המחאות למשך כל השנה.

עג

הת"ת תובע סך של 1200 שקל עבור חודשי החופשה ועוד 500 שקל חוב עבור חודשי הלימוד, סה"כ 1700 שקל. ההורים מודים בחובם על סך 500 שקל.

בפשטות לפנינו דין "מודה במקצת" שחייב שבועה. אולם כיון שהת"ת אינו מכחיש שיתכן שההורים סברו (בטעות) שמוטלת עליהם חובת תשלום רק עבור תקופת הלימודים ואילו ההורים אינם מכחישים שיתכן שהת"ת סבר שמגיע להם תשלום עבור כל השנה, הרי אין כאן הכחשה (שצד אחד טוען שהשני משקר) ולכן

■ פשר הפשרה

אין חיוב שבועת מודה במקצת. ולכן הדין הוא שהמוציא מחבירו עליו הראיה. וכיון שבאו לפשרה, יש לעשות פשרה ולהטותה לטובת ההורים שמוחזקים במעות וישלמו שליש.

והוסיף הגרז"נ גולדברג שליט"א לבאר:

אכן אם המנהג בכל ההורים לשלם בעד החופש, מסתבר שזה המחיר והולכין אחר מנהג המדינה.

זכיה בדין והצדק

מט. בעל דין שזכה בדין אין זאת אומרת שהוא צודק, שהרי יתכן שאדם חייב כסף לחבירו רק לא היה ניתן להוציא ממנו כיון שלא היו ראיות להוכיח את החוב. אמנם בפשרה שנובעת מהסכמת הצדדים, ההסכמה כוללת שאף אם לא ידוע מי צודק ואף הצדדים עצמם אינם יודעים מי צודק, האחד מחל לחבירו ומעתה אין חשש שהוא מחזיק ממון שאינו שלו.

עד

נספח / רפאל שטרן

צריכין הדיינים להתרחק בכל היכולת שלא יקבלו עליהם לדון דין תורה

הקדמה

עאמור לעיל באות כד, הגרז"נ גולדברג שליט"א נוקט שבעל דין שאינו מוכן לפשרה ודורש דין, אינו נחשב כמי שמסרב לדין תורה¹⁰⁰. ועל פי דרך זו נעיין בשיטתו של הסמ"ג ממנה נראה שעל הדיינים להתרחק מלדון דין תורה כיון שנתמעטו הלבבות.

דינו של הסמ"ג

א. סמ"ג, עשין סימן ק"ז:

¹⁰⁰ עיין הערה 106 ולעיל בהערה 58 בשם השארית יהודה.

■ פשר הפשרה

צריכין הדיינין להתרחק בכל היכולת שלא יקבלו עליהן לדון דין תורה כי נתמעטו הלבבות. וגרסינן בירושלמי בפ"ק דסנהדרין ובספר חפץ הביאו, בימי ר' שמעון בן יוחי בטלו דיני ממונות. א"ר שמעון בן יוחי, בריך רחמנא דליכא חכם מידון. רבי יוסי בר חלפתא באו שני אנשים לפניו לדון אמרו לפניו על מנת שתדוננו דין תורה אמר להם איני יודע לדון אתכם דין תורה כו'.

דברי הסמ"ג לכאורה תמוהים:

עו

- קיימת מצוה עשה לדון¹⁰¹. ומדוע מוטל על אדם להשתדל שלא לקיים מצות עשה. והטעם של 'נתמעטו הלבבות' גם הוא לכאורה לא מובן שהרי כלל הוא ש"אין לדיין אלא מה שעניו רואות" (ב"ב קל"א) ועליו לעשות על פי יכולתו ויותר מכך אין טענה עליו (עיין לקמן אות ב-ד').
- אם הדיינים ישתדלו שלא לדון דין תורה, לעולם יוכל הנתבע להתחמק מהדין באומרו שהוא רוצה 'דין תורה' (כפי שצריך להיות על פי הדין) וכיצד נכפה אותו לבוא בפני דיינים שאומרים על עצמם שאינם דנים על פי דין תורה (עיין לקמן אות ה').

¹⁰¹ עיין ספר המצוות לרמב"ם מ"ע קע"ז "בצדק תשפוט עמיתך".

■ פשר הפשרה

- אם הציבור ידע שהדיינים אינם דנים דין תורה, להיכן יפנו. והדבר יכול להביא חלילה שבמקום לפנות לבתי דין יפנו לערכאות באומרם שאם הדיינים משתדלים שלא לדון דין תורה, מדוע לבוא אליהם (עיין לקמן אות ו').
- אם הדיינים לא דנים דין תורה, מה הם כן דנים. האם יש להם כללים אחרים על פי כן דנים (עיין לקמן אות ט').

עז

לקמן נדון בדברי הירושלמי שהם מקור דינו של הסמ"ג¹⁰².

"איני יודע דין תורה" – דברי ר' יוסי בר חלפתא

ב. ירושלמי סנהדרין פרק א' הלכה א':

¹⁰² הדיון לקמן הינו על פי דרכו של הסמ"ג (שהובאה להלכה בטור ובשו"ע בחו"מ סימן י"ב סעיף כ'). לולי דברי הסמ"ג היה אפשר לומר שאין להסיק מדברי ר' יוסי בר חלפתא דין כללי אלא מדובר בענווה שלו. וכן שהחשש הוא רק בדין אחד ולא בשלשה דיינים. ועיין בפירוש קרבן העדה והעלי תמר על הירושלמי בפ"א מסנהדרין ה"א.

■ פשר הפשרה

ר' יוסי בר חלפתא אתון תרין בר נש מידון קומוי. א"ל
על מנת שתדיננו דין תורה. אמר לון, אני איני יודע דין
תורה אלא היודע מחשבות יפרע מאותן האנשים.
מקבלין עליכון מה דנא אמר לכון.

מתשובתו של ר' יוסי בר חלפתא למד הסמ"ג שעל הדיינים
להשתדל שלא לדון דין תורה והטעם של 'נתמעטו הלבבות'
תקף כבר בדורו של ר' יוסי בר חלפתא (והוא ר' יוסי 'סתם'
האמור במשנה).

ויש לעיין האם ר' יוסי בר חלפתא נמנע מלהכריע גם בהלכות
אחרות. כגון בשאלות איסור והיתר, שבת וכדו'. והרי ודאי שלא
כך, שהרי פעמים רבות מצינו במשנהו בגמרא שר' יוסי מכריע
וחולק על תנאים אחרים בכל מקצועות התורה וגם בדיני ממונות.
משמע שלמרות ש'נתמעטו הלבבות' הוא אינו חושש לכך שהוא
חלילה אינו יודע דין תורה.

ומוכח שדבריו 'איני יודע דין תורה' אין פירושם שאינו יודע את
הלכות התורה. אלא, שקיים דבר מיוחד בשעת הישיבה לדין
שלגביו אומר ר' יוסי שאינו יודע לדון דין תורה ולגבי אותו דבר
אומר הסמ"ג ש'נתמעטו הלבבות'. ולא יתכן שכוונת ר' יוסי שאין
כח ביד החכמים להכריע ביסודות דיני התורה, הקושי הוא
בהכרעה בין שני בעלי הדין.

■ פשר הפשרה

ג. עלי תמר, ירושלמי סנהדרין פרק א' הלכה א' ד"ה "ותייא" (דף עא.):

שבוודאי גדולי עולם ידעו לדין דין תורה, אלא שחשדו בעצמם שאין בכוחם לעמוד על מה שבלב בעלי דינים שאין הם יודעים מחשבות הבע"ד הטוענים טענות מרומות ומזוייפות וקשה להיות בוחן לבבות בע"ד בדין. ולפיכך אמרו אין אני יודע לדון דין תורה, שכן יתכן שלא עמדתי על דבריהם שבלב וממילא איני יכול לפסוק דין תורה¹⁰³.

עט

נראה שהעלי תמר למד את דבריו מדברי ר' יוסי בר חלפתא עצמו שאמר לשני בעלי הדין ש'היודע מחשבות יפרע מאותן האנשים'. והיינו הקב"ה ש'יודע מחשבות בני אדם הוא זה ש'יודע האם בעל הדין חושב לשקר ולרמות והדיין אינו מצליח לגלות זאת והקב"ה יפרע ממנו אם הדיין לא יוכל לגלות את שקריו.

¹⁰³ והוסיף שם העלי תמר: "...שלא כל התנאים והאמוראים נהגו כן... מלשון הירושלמי משמע שהם היו בזה כיוצא מן הכלל ושאר תנאים ואמוראים אף שידעו כמה קשה הוא לבחון לבבות בע"ד וגלות עמקות מחשבותיהם... לא אמרו במפורש לבע"ד אין אני יודע לדון דין תורה, שכן התורה ציותה לחכמים לדון דין תורה ואין לדיין אלא מה שעניו ראות. ואכן בבבלי לא נזכר שום תנא ואמורא שהיה אומר לית אנא חכימא למידן דינא...".

■ פשר הפשרה

נמצא (אם נכרוך יחדיו את דברי הסמ"ג עם דברי העלי תמר), שהתמעטות הלבבות ממנה חשש ר' יוסי בר חלפתא ובגללה הוא אמר שאינו יודע לדון דין תורה, הינה ביכולת לעמוד על טענותיהם וזיזיהם ושקריהם של בעלי הדין.

ד. על פי האמור לכאורה היה נראה לומר שר' יוסי בר חלפתא אינו מסכים לכלל ש'אין לדיין אלא מה שענינו רואות'. והוא סובר שהדיין אינו יכול להסתפק במה שענינו רואה אם הוא חושד בעצמו שאינו מסוגל לעמוד על מה שבליבו של אדם ולכן המסקנה היא שהוא אינו יכול לדון דין תורה¹⁰⁴ (אמנם על פי דברינו לקמן באות ה' אין הכרח לאמור כאן).

אבל למרות שר' יוסי בר חלפתא אמר על עצמו שהוא אינו יודע

¹⁰⁴ עיין רמב"ם פרק כ"ד מסנהדרין הלכה א' (ושו"ע חו"מ סימן ט"ו סעיף ה') לגבי יכולתם של הדיינים לדון דיני ממונות "על פי הדברים שדעתו נוטה להם שהן אמת והדבר חזק בליבו שהוא כן א"ע שאין שם ראיה ברורה...". אבל כתב שם בהלכה ב': "כל אלו הדברים הן עיקר הדין אבל משרבו בתי דינים שאינם הגונים ואפילו יהיו הגונים במעשיהם אינן חכמים כראוי ובעלי בינה..." אסור להם להכריע כפי עיקר הדין שבהלכה א'. ובהגהות מיימוניות שם באות ב' כתב את דברי הסמ"ג על דברי הרמב"ם הללו. ונראה שבא לקשר בין שני דינים אלו ולומר שמחמת התמעטות הלבבות אין לדיין לדון 'על פי הדברים שדעתו נוטה' וגם לא יתרחק שלא לקבל עליו דין תורה. ועיין הערה 75.

■ פשר הפשרה

לדון דין תורה, הוא לא דחה את בעלי הדין אלא אמר להם שאם הם רוצים שהוא ידון את דינם עליהם לקבל עליהם מה שהוא אומר להם – למרות שאינו יודע דין תורה.

ונראה שכוונת דבריו היא, שגם אם הוא לא יוכל לעמוד על מה שבליבם ולכן הוא יפסוק על פי הטענות שהוא שמע והוא לא יצליח לברר שמא אחד מהם משקר או מזייף הם מוחלים לו על שיוציא ממון שלא כדין כיון שהם יקבלו אותו 'בין לדין בין לטעות'¹⁰⁵.

פא

ונמצא, שודאי ר' יוסי בר חלפתא יפסוק דין על פי מה שהוא שמע והסיק מבעלי הדין. שהרי דבריו שהוא אינו יודע דין תורה הינם רק ביחס לרמאות ניסתרת של בעלי הדין (כנ"ל), אבל על פי מה שיבוא לפניו הוא יכריע על פי דרכה של תורה, רק הוא אינו מוכן לומר שזה הוא 'דין תורה' כיון שנתמעטו הלבבות.

ה. אמנם, אם הדיינים יודיעו שהוא לא יפסקו דין תורה, האם יש בכוחם לכופ את בעלי הדין לבוא לפניהם והרי בית דין צריך לדון דין תורה ואם הוא אינו דן דין תורה מדוע יוכל לכפות לבוא ולדון

¹⁰⁵ עיין סנהדרין ה. ובבית הבחירה למאירי בסנהדרין דף ה. ובדף ו. ובהערה 117.

פב

ונראה לומר שהדין שהסיק הסמ"ג מהמעשה של ר' יוסי בר חלפתא תקף רק למקרה דומה לנידון של ר' יוסי בר חלפתא.

¹⁰⁶ עיין בפסקיו של הגרז"נ שליט"א לעיל באות כד. אמנם יש הסוברים שכיום יש כח ביד בין דין לכפות אדם לבוא לבית דין למרות שבית דין מחייבים אותו לקבל על עצמו בין לדין ולבין לפרשה, עיין בשו"ת ציץ אליעזר ח"ז סימן מ"ח, קונ' אורחות המשפטים פרק ח' שכתב שאם בעל דין דורש דין ממש: "ונראה כי דרישה כזאת כמוה כסירוב לעמוד לפני ביה"ד לדין. ושני נימוקים לכך. (א) מכיון שנפסק בחו"מ סי' י"ב שכח הדיין הוא לעשות דין כעין הפשרה, וגם לוותר חוץ מן הדין כדי להשקיט ממריבות, הכל לפי הצורך כיעו"ש, א"כ אין ביכלת הבעל דין לדרוש מהבי"ד שיתנהג אחרת מכפי הכח הנתון בידו לפי דין השו"ע. ובמפורש נפסק בטור (חו"מ) בסי' י"ב שם כי צריכין הדיינין להתרחק בכל היכולת שלא יקבלו עליהם לדון דין תורה, ומביא סייעתא לכך ממה דאיתא בירושלמי פ"א דסנהדרין ה"א בשנים שבאו לדין לפני רבי יוסי בן חלפתא וא"ל על מנת שתדיננו דין תורה, אמר להם איני יודע לדון לכם דין תורה עיין שם. ולכן בעל דין המסרב לסמוך בזה על שיקול דעת ביה"ד והכרעתו, שאיך שלא יוציא פסק הדין, ברור שיסודותיו מבוססים על דיני השו"ע - הר"ז נחשב כמסרב לגמרי להתדיין לפני ביה"ד. וממילא כשהתובע דורש בכזאת אין חיוב לביה"ד להזדקק לזה" (והנימוק השני הוא מכח המנהג - ע"ש).

ונראה מדבריו שכיון שהציווי לדיין הינו להתרחק מדין תורה, והדיין עושה ככל יכולתו על פי האמור בשו"ע, זה הוא הדין אליו כפופים בעלי הדינים ואסור להם לסרב לו למרות שהוא "בין לדין בין לפשרה".

■ פשר הפשרה

והיינו במציאות בה שני בעלי הדין באים לדיין, ואז אומר להם הדיין שהוא אינו יכול לקבל על עצמו את האחריות של דין תורה. אבל אם בעל דין רוצה לכופ את חבירו לדין, הדיין לא יאמר שהוא אינו מוכן לדון דין תורה, כיון שאז הצד המסרב לדין אכן לא יבוא לבית הדין ויתחמק מן הדין. ובמקרה זה מעולם לא אמר ר' יוסי בר חלפתא שאין הוא יודע לדון דין תורה ואף הסמ"ג שכתב "צריכין הדיינים להתרחק... שלא יקבלו עליהם לדון דין תורה", לא כתב את דבריו במקרה בו התוצאה תהיה שבעל דין יחמוק מן הדין אלא רק במקרה בו שני בעלי הדין באים מרצונם לדין¹⁰⁷.

פג

ולכן הסמ"ג לא אסר לדון דיני תורה אלא כתב שעל הדיין 'להתרחק בכל היכולת'. והיינו אם הדבר לא יביא לידי כך שיתחמקו מהדין או ילכו לערכאות – עליו לדון דין תורה ממש.

ואין להקשות שאם המציאות היא שר' יוסי בר חלפתא סובר שהוא אינו יודע לדון דין תורה, הרי שאין הבדל בין מקרה בו שניהם באים לדין מרצונם לבין מקרה בו האחד מסרב, שמדוע

¹⁰⁷ ולדברינו, גם במקרה בו שני בעלי הדין באו מרצונם לבית הדין וכששמעו מהדיין שהוא אינו יודע לדון דין תורה ולפיכך אחד מהם מסרב לדין – במקרה זה הדיין יאמר לו שהוא חוזר בו וידון לו דין תורה.

■ פשר הפשרה

במקרה האחרון ידע לדון דין תורה יותר מהמקרה הראשון?

ונראה לבאר, שמותר לאדם לומר 'איני יודע' אף שבאמת הוא יודע. וכפי שנאמר בגמ' בברכות דף ד. "למד לשונך לומר איני יודע". ויש מקום לומר שכלל זה זה נאמר גם במקרה בו האדם סובר שהוא יודע, רק 'מידת הזהירות' היא לומר שאינו יודע שמא למרות בטחונו בידיעותיו, שמא הוא טועה.

וכך כתב גם הש"ך (חו"מ סימן ע"ה ס"ק נ"ז) שמותר ליורש שלטעון 'שמא' כדי לפטור עצמו משבועה. וכתב הש"ך שהיורש יעשה כך אם הוא 'פיקח' והוסיף שאינו עובר בכך על הציווי 'מדבר שקר תרחק'¹⁰⁸.

כלומר מותר לאדם לטעון 'איני יודע' גם כאשר הוא יודע כדי להימנע מחששות או חיובים שונים¹⁰⁹. ומכאן, שאף דברי ר' יוסי בן חלפתא שהוא אינו יודע לדון דין תורה, יתפרשו באופן זה. והיינו שמחמת חששו שמא הוא לא יצליח להבין את רמאותם של בעלי הדין, הוא טוען כלפיהם 'איני יודע' כדי לפטור עצמו מדין תורה.

¹⁰⁸ עיין הגישו עצמותיכם (הלכות טוען ונטען) עמ' 271 ואילך.

¹⁰⁹ ואכמ"ל בענין זה והאם מותר לדיין בשעת הכרעת הדין לומר 'איני יודע'.

■ פשר הפשרה

ולכן, במציאות בה טענת 'איני יודע' מצד הדיין תביא לידי כך שהצדדים ימנעו מלבוא לדין תורה, הדיין ידון אותם בדין תורה ויכול הוא לכפותם לבוא לדין תורה.

ונמצא שאף ר' יוסי בר חלפתא מודה לכלל שאין לדיין אלא מה שעניו ראות' (עין אות ד'), אולם לכתחילה יש לחשוש שמא לא יעמוד על מה שבליבם של בעלי הדין וכאמור לעיל.

- ו. ולדברינו, אין חשש שאמירתם של הדיינים שהם אינם יודעים דין תורה תביא לידי כך שהציבור ימנע מלבוא אליהם וילך חלילה לערכאות, כיון שאף דברי הסמ"ג ש'נתמעטו הלבבות' ויש להשתדל שלא לדון דין תורה, הינם רק במציאות בה הנידונים יבואו לדין אפילו אם הדיין יאמר להם שהוא לא מקבל על עצמו לדון דין תורה, אבל במקרה בו שני בעלי הדין או אחד מהם ירצו להתחמק מהדיינים בטענה שהם אינם דנים דין תורה – הדיינים ידונו דין תורה¹¹⁰.

¹¹⁰ אמנם יש לעיין האם על כל דין שבאים בפניו מוטלת החובה לדון דין תורה (אם בעל דין יתחמק מהדין) או שהדבר מוטל רק על דייני העיר ממונים מטעם הציבור.

רשב"י – בריך רחמנא דלינא אנא חכים מידון

ז. הסמ"ג (אות א') סמך את דבריו גם על דברי רשב"י שנאמרו
בירושלמי פרק א' מסנהדרין הלכה א':

תני קודם לארבעים שנה עד שלא חרב הבית ניטלו
דיני נפשות ובימי שמעון בן שטח ניטלו דיני ממונות.
אמר ר"ש בן יוחי בריך רחמנא דלינא חכים מידון¹¹¹.

פּו

בניגוד למעשה של ר' יוסי בר חלפתא בו היה מדובר בשני בעלי
דינים שבאו מרצונם לדון (וכנ"ל אות ב' ואילך). נראה שהנידון
של רשב"י הוא (גם) לגבי דין הנעשה בכפיה שהרי דיני נפשות ודאי
שדנים בכפיה והם 'ניטלו', כלומר המלכות אסרה לדון דיני
נפשות¹¹² ולאחר מכן דיני ממונות ורשב"י אמר על כך 'ברוך
רחמנא'. ובביאור הדברים כתב הב"ח בחו"מ סימן י"ב:

¹¹¹ ובירושלמי בפרק ז' הלכה ב' "דלי נא חכים למידון" ונראה שפירושו "שאינ
אני" (עיין גם בפ"ג מסנהדרין הלכה ה'). ויתכן שכוונתו רק לעצמו ויתכן שכוונו
שכיום אין מי שיודע לדון. והסמ"ג לעיל גרס: "ברוך רחמנא דליכא חכם מידון".
¹¹² עיין פרישה חו"מ סימן י"ב ס"ק ו' שינאי המלך הרג את כל החכמים חוץ
משמעון בן שטח.

■ פשר הפשרה

ספר מצות גדול... וגריס 'ברוך רחמנא דליכא חכים מידון' ופירושו שהיה מברך להשם יתברך על שבטלו דיני ממונות מלדון דין תורה דכיון דאינם חכמים ובקיאין לא יקבלו עליהם¹¹³ לדון דין תורה וינצלו מעונש אם יהיו טועין. ולפי מה שהעתיק רבינו¹¹⁴ לית דחכים בדין' פירושו דרבי שמעון בן יוחאי טעמא קאמר למה בטלו דיני ממונות בזמנו ואמר שהוא לפי כי אין שוב חכם גמור שיכול לדון דין תורה¹¹⁵.

פז

ח. רשב"י לא ביאר במפורש מה הוא יעשה אם שוב תהיה אפשרות לדון דיני ממונות (הן בהסכמת בעלי הדין והן בכפיה). האם הוא ימנע מלדון כיון שאינם חכמים ובקיאין¹¹⁶. אולם הסמ"ג הסיק מדברי רשב"י שאף אם יש אפשרות לדון – על הדיין להשתדל שלא לדון. ועל פי דברינו לעיל, נוכל לפרש את דבריו זאת רק אם הדבר לא יגרום להתחמקות מהדין או להליכה לערכאות.

¹¹³ יש לעיין האם נוכל לדייק מלשון הב"ח: "לא יקבלו עליהם" שכוונתו רק לדיני ממונות שבאים לפני הדיין בהסכמת שני הצדדים והדיין מקבל עליו לדון או שכוונתו על עצם הדיינות בכל אופן שתהיה.

¹¹⁴ הטור.

¹¹⁵ כלומר, הקב"ה סובב שהמלכות תבטל את האפשרות לדון דיני ממונות – כיון שאין מי שראוי לכך.

¹¹⁶ אמנם, על פי פירוש הב"ח לגירסת הטור, אם ישוּבו דיני ממונות, הדבר יוכיח שהדיינים בקיאים בדין.

כשלא יודעים דין תורה – קבלה לטעות או פשרה

ט. ר' יוסי בר חלפתא אמר לבעלי הדין שכיון שהוא אינו יודע לדון דין תורה, אם הם רוצים שהוא ידון אותם, עליהם לקבל עליהם את מה שהוא יפסוק. ובפשטות כוונתו היא שאם הוא יטעה לא תהיה עליו חובת תשלום והוא לא יחשב כמי שהוציא ממון שלא כדין.

פח

הציווי לדיינים 'להתרחק בכל היכולת' מדין תורה אינו מחייב בהכרח לבוא לידי פשרה. שהרי אם בעלי הדין יקבלו על עצמם שלא יבואו בטענות לדיין שטעה, אין זה אומר שהדיין לא ינסה בכח כוחו לדון דין תורה על פי מה שעומד מה שהוא שומע ובודק, רק מחשש שמא הוא לא יעמוד על השקרים והזיופים, הוא רוצה שהם לא יבואו אליו בטענות, אבל הדבר אינו מחייב עשיית פשרה ודי בקבלה בין לדין בין לטעות¹¹⁷.

¹¹⁷ שם סעיף ז'. והדיין יכול להתנות עימם "בין לדין בין לטעות" בלא להזכיר את האפשרות לפשרה – עיין סנהדרין ה. במעשה של מר זוטרא בריה דרב נחמן שדן דין וטעה ואמר לו רב יוסף: "אם קיבלוך עלייהו לא תשלם" ופירש רש"י: "אי קיבלוך עלייהו לגמרי לילך אחריך אם לדין אם לטעות ולא יתבעוך לא

■ פשר הפשרה

אמנם בדרשות ר"י אבן שועיב¹¹⁸ לפרשת משפטים ושקלים (עמ' קמ"ז) כתב:

...ובעונותינו שאין אנחנו יודעין עומק הדין, אם יוכל לעמוד על אמיתתו מוטב, ואם לא שנאחו דרך פשרה¹¹⁹.

פט

כי אף בזמן החכמים היו עושין זה והיו מתרחקין מן הדין ולא היו מקבלין עליהם לדון דין תורה, כי בעונותינו נתמעטו הלבבות וזה בזמנם כל שכן בזמנינו.

תשלם". והרמ"א בחו"מ סימן כ"ה סעיף ג' כתב דין זה להלכה במפורש ואף מלשון השו"ע שם (בתחילת הסעיף) נראה שמסכים לדינו של הרמ"א. ועיין נתיבות סימן כ"ה ביאורים ס"ק ט"ז שדן האם קבלה 'בין לטעות' מחייבת קניין.

¹¹⁸ תלמיד הרשב"א ובן דורו של הריטב"א (על פי ה'פתח דבר' לדרשותיו).
¹¹⁹ כלומר, הר"י אבן שועיב לא שולל את האפשרות להגיע למיצוי הדין רק כותב שאם אינו מצליח עדיף שיעשה פשרה. אולם יל"ע מהמשך דבריו שנסתייע מדברי הירושלמי החכמים שלא עשו דין מחמת התמעטות הלבבות, וצ"ע.

■ פשר הפשרה

ואמרו בירושלמי בסנהדרין בפר"ק בימי ר' שמעון בן יוחאי בטלו דיני ממונות, אמר ר' שמעון בן יוחאי בריך רחמנא דליבא חכים מינן בדרן. ר' יוסי בן חלפתא באו ב' אנשים לדון לפניו אמרו לו על מנת שתדין לנו דין תורה, אמר להם איני יודע. והיו מבצעין ביניהם¹²⁰...

צ

כלומר, כאשר לא דנים דין תורה ממש, האפשרות האחרת הינה פשרה (ולדבריו כך נהגו ר' יוסי בר חלפתא ורשב"י).

ונראה להעיר על דבריו, שפשרה איננה ה'פתרון' לטעויות, שהרי

¹²⁰ ובהמשך הדברים כתב: "כמו שנאמר בדוד ויהי דוד עושה משפט וצדקה וגו'. ואמרו אי זהו משפט שיש עמו צדקה זה בצוע, וכן הוא אומ' ומשפט שלום שפטו בשעריכם, ואי זהו משפט שיש עמו שלום זה בצוע, ועם זה יסתלק האדם מעונש הדין. ועם כל זה אם האדם מתכוין לשום שמים בדינין ומתעסק בהם בכוונה טובה ועושה בהם כפי שעניו ראות, הוא ניצול מן העונש של דין וכמו שאמרו אין לדיין אלא מה שעניו ראות, ולא עוד אלא שאם הוא מתעסק בהם לשום שמים ולהטיל שלום בין אדם לחבירו שכרו גדול כאלו הוא שותף להקב"ה במעשה בראשית, וכמו שדרשו בסנהדרין בפסוק ויעמוד העם על משה וגומר. וכתוב התם ויהי ערב ויהי בקר וגו'. ובילמדינו מעשה בר' אליעזר כשבא ליפטר מן העולם וכו'. בפרשת ואלה המשפטים כתיב מלך במשפט יעמיד ארץ. כמו שכתוב שם בפרשה זו. ולא עוד אלא שאם הדיין הוא מתכוון לטובה השם יהיה עמו ולא יעזוב אותו שיטעה וידיכיהו בדרך ישרה כי הוא עמו בדין. ולכן צותה התורה לחתוך הדין אחרי רבים, לפי שהסכמת הרבים לטובה והשם עמהם".

■ פשר הפשרה

אסור להטות הפשרה בצורה לא נכונה¹²¹ ופשרה שנעשתה בטעות חוזרת¹²² (למרות שבפשרה אין חובת דקדוק כמבואר לעיל בדברי הגר"נ גולדברג שליטא באות טו) ועוד שלכאורה אין הכרח לדבריו שהרי יתכן שלא לעשות פשרה אבל מחשש התמעטות הלבבות הדיין ידרוש שיקבלהו 'בין לדין בין לטעות' (ולאו דוקא לפשרה).

י. הטור והשו"ע כתבו את דברי הסמ"ג להלכה בסימן י"ב שבו מדובר בדיני פשרה. וכתב השו"ע בסעיף כ':

צא

צריכים הדיינים להתרחק בכל היכולת שלא יקבלו עליהם לדון דין תורה.

ומכאן שיש לעיין האם העובדה שהטור והשו"ע כתבו את דינו של הסמ"ג בסימן הדין בדיני פשרה מלמדת שהם פירשו את דברי הסמ"ג באופן בו מוטלת על הדיינים לעשות פשרה ולא לנסות לדון דין או שלמרות שכתבו הלכה זו בדיני פשרה, אין לדייק מכאן שקיימת חובה לעשות דוקא פשרה.

ובערוך השלחן בסימן י"ב סעיף ב' כתב:

¹²¹ חו"מ סימן י"ב סעיף ב'

¹²² עיין חו"מ סימן כ"ה סעיף ה'.

■ פשר הפשרה

וכל ב"ד שמתאמצים לעשות פשרה תדיר ה"ז משובח
מפני שראוי להרחיק א"ע מדין תורה מפני עומק הדין.

ונראה לדייק מדבריו שחלק ממעלת הפשרה היא בכך שהדיין
מרחיק עצמו מדין תורה, אולם אין להסיק מדבריו שהדרך
היחידה של הדיין היא דרך הפשרה, שהרי יכול לומר לצדדים
שיקבלו עליהם בין לדין ובין לטעות כנ"ל.

ובשיטת הטור והשו"ע שכתבו את דינו של הסמ"ג בסימן הדין
בדיני פשרה ואת דין קבלה בין לדין ובין לטעות כתבו בסימן כ"ה
(סעיף ג')¹²³ לכאורה נראה שכוונתם היא שהדיינים ישתדלו
להתרחק מדין תורה ובמקומו יעשו פשרה (כשיטת הר"י אבן
שועיב).

צב

אולם (כפי שכתבנו לעיל), אם החשש הוא מפני שקרים שיאמרו
בעלי הדין והדיינים לא יוכלו לעמוד עליהם, פשרה לא תועיל
שהרי פשרה בטעות לא מועילה ולכן עדיף לקבל 'בין לדין ובין
לטעות'.

ונראה לבאר, בתחילת סימן י"ב כתב השו"ע שמצוה לדיינים

¹²³ עיין הערה 117.

■ פשר הפשרה

לומר לבעלי הדין האם הם רוצים בפשרה. וזאת לא כדי לפטור את הדיינים מאחריות, אלא כדי לקיים את מעלת הפשרה. אבל אם בעלי הדין לא רוצים לקבל על עצמם פשרה, על הדיינים לדון להם דין. ועל כך כתב השו"ע בסוף הסימן (סעיף כ') שלמרות שעתה יש עליהם לעשות דין, ישתדלו לא לקבל דין תורה ממש כיון שהתמעטו הלבבות (כאמור בסמ"ג לעיל אות א'), והדרך לכך היא באופן של קבלה בין לדין ובין לטעות שנזכרה בשו"ע וברמ"א בסימן כ"ה סעיף ג'¹²⁴.

צג

¹²⁴ כתב הש"ך בחו"מ סימן ג' ס"ק ג': "אכן צ"ע בזה שהרי כל הפוסקים לא הביאו את הירושלמי דהאידינא לית דחכים לדון דין תורה. ונראה דגם הסמ"ג והטור דהביאוהו אינו אלא לענין שיש לעשות כל מה דאפשר לעשות פשרה, וכן משמע להדיא ממה שהביאוהו גבי עשיית פשרה, וכתבו צריכים הדיינים להתרחק בכל היכולת שלא יקבלו עליהם לדון דין תורה דגרסינן בירושלמי כו', משמע להדיא דלכתחילה דוקא הוא דצריכים להתרחק בזה, אבל ודאי דגם האידנא יודעים לדון דין תורה בכמה דינים המפורשים בש"ס ופוסקים, א"כ ודאי כשבאים מתחילה לדון לפניו וקיבלוהו, מסתמא קיבלוהו אדעתא דלדון דין תורה, וכמ"ש הפוסקים והרא"ש וטור לקמן סימן כ"ה. ועל כן יש ליזהר שלא לדון ביחידי אף שקיבלוהו, אם לא שמפרש בהדיא איני יודע לדון אתכם דין תורה, או שהוא דין פשוט ומומחה ורגיל הוא בכך, דבכה"ג איכא מומחה אף האידנא, ודוק".

■ פשר הפשרה

תוכן יסודות וכללי הפשרה על פי סדר האותיות:

- א. מצות הפשרה ומצות הדין
על מי מוטלת המצוה על בעלי הדין או על הדיינים
- ב. חיוב בגרמא ובחיובים של דיני שמים
בקשת מחילה, תשלום שפוטר דיני שמים
סילוק עץ שנפל באונס
טיסה שהתבטלה מחמת הזמנות יתר תשלום עבור הוצאות נילוות
- ג. חיוב עבור 'מי שפרע'
- ד. חיוב על פעולה 'לא מוסרית'
מתווך שנתתבקש למצוא קונה במחיר גבוה ולא היתה כוונה למכור באמצעותו
קניה בעקבות פעולת מתווך נוסף
- ה. חיוב בדינים שלא נוהגים בזמן הזה / קנסות
שיטת ערוה"ש שמזיק יחוש לעצמו וישלם קנס גם בזמן הזה
- ו. בושת שנובעת מגרמא
חתונה שלא הוגשו בה מספיק מנות לכל המוזמנים
- ז. לא ניתן לטעון קים לי כנגד פשרה
- ח. אחר תשלום דמי הפשרה אין צורך לבקש מחילה
- ט. אסור לעשות פשרה כשיש רמאי
- צד

■ פשר הפשרה

חילוק בין מנה שלישי לבין שנים שנתנו סימני אבירה
מלוה שנאלץ להתפשר עם לווה שלא רצה לשלם – הפשרה בטלה

י. גזלן שלא היה לו לשלם ונתפשרו עימו הוכשר לעדות

יא. הצורך בקנין בפשרה לשני הצדדים

יב. מותר לעשות את הקנין גם לאחר שנשמעו טענות בעלי הדין

יג. דיינים שנתקבלו 'בין לדין בין לפשרה' יכולים לבחור לעשות דין
האם לגלות לבעלי דין שיתכן שהנתבע יקבל בפשרה יותר ממה שיקבל בדין
מעשים בהם אין מקום לפשרה ונפסק על פי הדין

יד. ביצוע הפשרה בכלי של הדיין ודרכי ההקנאה
בעל דין יכול לשלוח טענותיו בכתב ולכתוב שמודה שעשה קנין על פשרה

טו. הדיינים יכולים להכריע על פי שיקול הדעת בלא לדקדק לעומק
הקבלה לפשרה כוללת קבלת שיקול הדעת של הדיינים
אין צורך לקבל את הדיינים גם לטעות

טז. אומדן הנזק אינו צריך להיות מדויק
אי דיוק שחוסך כסף וזמן
פשיעה בשמירת מצלמה משומשת והערכת שוויה ללא שמאים

יז. מותר לשאול את הצדדים מה הם התביעות הכספיות שלהם
ולפשר

■ פשר הפשרה

- יח. יכולים הדיינים להימנע מלדון על הפרטים ולדון על התביעות
הכספיות
- יט. דין שבועה חל בזמן הזה, הסכמה לפשרה כוללת הטלת תשלום
במקום שבועה
הטלת פשרה במקום בו יש חיוב שבועת השומרים
תביעה של ניזוק שאשה שהזיקה תמכור את כתובתה
פשרה במחלוקת על סכום נמוך או כשתביעת השבועה היא ניצוח בעלמא
מחלוקת בין בעלי דין האם התשלום הינו דמי תיווך או מתנה
- כ. דמי פדיון שבועה אינם בהכרח שלישי
מקור לכך שמקובל שדמי פדיון שבועה הם שלישי
- כא. חיוב התשלום עבור 'מי שפרע' גדול מהתשלום עבור פדיון
שבועת היסט
- כב. הטלת פשרה במקום שבועה בספק האם קיבל שמירה
- כג. הלכות שנוהגות בדין ויש ספק האם נוהגות בפשרה
ודל לא תהדר בריבו
משא ומתן בין הדיינים
הכרעה על פי רוב כשקיבלו עליהם 'בין לדין בין לפשרה'
- כד. מי שאינו רוצה פשרה ודורש דין אינו סרבן
- כה. אם הדיינים מסמכים רק לפשרה ולא לדין, חובה על הקהל
להעמיד דיינים שידונו דין תורה

■ פשר הפשרה

כשאין דיינים יקבלו עליהם ישראלים שאינם תלמידי חכמים
כפיה לדיון בחו"ל כשאין בית דין שמוכן לדון דין בארץ
הליכה לערכאות במקום בו אין דיינים
כשיש מחלוקת הנובעת מ'חוק הגנת הדייר' הדיינים ידונו על פי כללי החוק

כו. בעל דין שרוצה דין ובית הדין הקבוע מוכן רק לפשר

כז. מקום שאין בו בית דין שמוכן לפסוק על פי דין

כח. הדיינים מוזהרים שלא לדון דין כי אם פשרה קרובה לדין

כט. בפשרה מותר לדיינים להסכים זה לזה כדי להגיע להכרעה
משותפת

צז

ל. פשרה בלילה

לא. לטעון עבור בעל דין ולהתחשב בטענה שלא נאמרה
שוכר שהיו לו תביעות נכונות כלפי בעל בית אבל טען טענות לא נכונות

לב. אסור לוועד בית לשלם כדי לצאת ידי שמים אבל מותר להתפשר

לג. אין לגלות לבעל דין מה הוא הדין כדי שיחליט האם רוצה פשרה

לד. פשרה כשיש אפשרות לברר הדין, יש בה מעלות רבות אבל אי
אפשר לכפותה

■ פשר הפשרה

לה. כשאין אפשרות לברר הדין מטילים פשרה בעל כרחם של בעלי

הדין

דין שתי ספינות

ממון המוטל בספק לשיטת סומכוס

שנים אוחזין בטלית

שור בלי שיניים

פייסות שבמקדש

שודא דדייני לר"ת

תשלום שחציו ממון וחציו נפשות

לו. גביית מסי ועד בית אחידה מכל הדיירים הינה פשרה שאפשר

לכפות עליה

תשלום עבור מעלית למי שגר בקומת כניסה

תשלום עבור זיפות הגג למי שגר בקומה נמוכה

תשלום דמי ועד בית בחלוקה פנימית של דירה לשתי דירות

תשלום על זיפות הגג כשבכל כניסה דרך גבית דמי ועד בית שונה

צח

לז. פשרה בחישוב נכסי צאן ברזל ונכסי מלוג

לח. מקח שניתן לתקנו והקונה אינו רוצה ביטול מקח אלא הנחה

במחיר

ביטול עיסקת מקרקעין בעקבות מיסים לא צפויים

לט. פשרה באונס אינה פשרה

גישור אינו נחשב ערכאות

הפניה לגישור על ידי בית משפט האם נחשבת כפשרה באונס

מ. טעות בחישוב דמי הפשרה

■ פשר הפשרה

מא. ביטול פשרה מחמת קירבה לדיין

מב. שיקר בפשרה

מג. מסירת מודעה אודות פשרה בערכאות

מד. תביעת ריבית מתוך כוונה להתפשר
לומר לשופט בערכאות שמעיקרא לא תבע ריבית

מה. ריבית שנקבעה בערכאות אין בה איסור אם התשלום אינו מגיע
לעיקר החיוב שעל פי דין תורה

צט

מו. פשרה במקום ספק ריבית
קושי בחישוב דמי הריבית של הבנק
נתן לחבירו כסף להפקיד בבנק נכלל בכך גם הית"ע של הבנק

מז. פשרה לעומת מחילה
מחילת כתובת כדי לקבל גט

מח. שבועת היסת מוטלת כשיש החכשות בעובדות אבל כשכל צד
מודה שיתכן שחבירו הבין את הענין בצורה שונה אין חיוב היסת
מחלוקת בין הורים לת"ת האם יש לשלם על חודשי החופשה

מט. פשרה כוללת הסכמה שאם הצדדים טועים הם מחלו זה לזה.